

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRAS

**BĒRNA TIESĪBAS UZ DROŠIEM UN LABVĒLĪGIEM DZĪVES
APSTĀKĻIEM KĀ AIZGĀDĪBAS TIESĪBU SASTĀVDAĻA**

BAKALaura DARBS

Autore: Inese Orlova

Studentes apliecības Nr.IO17017

Darba vadītāja: Lekt., Mag. iur. **Kristīne Zīle**

Rīga 2020.gads

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir “Bērna tiesības uz drošiem un labvēlīgiem dzīves apstākļiem kā aizgādības tiesību sastāvdaļa”. Šī darba ietvaros tiks sniegts aizgādības tiesību jēdziena būtības un satura skaidrojums, analizētas vecāku tiesības un pienākumi attiecībā pret bērnu, analizēts bērnu labāko interešu princips gan nacionālo, gan starptautisko normatīvo aktu izpratnē, analizētas bērna tiesības tikt uzklausītam, izpētīts riska novērtējuma kritērija attiecībā pret bērna raksturojumu un izpētīts aizgādības tiesību aprobežošanas un atņemšanas tiesiskais pamats.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un noskaidrot apstākļus, kas veido bērnam drošus un labvēlīgus apstākļus, kā arī noskaidrot iespējamus riskus.

Atslēgasvārdi: aizgādība, Civillikums, ģimene, bērna labākās intereses,

ABSTRACT

Bachelor thesis topic is “Child rights of safe and favourable home conditions as a part of custody rights”. Within this work will be given an explanation of the essence and content of the concept of custody rights, analysis of parents rights and obligations towards the child, analysis of best interests of children in both national and international law, analysis of the child's right to be heard, research of risk assessment criteria legal basis for restriction and deprivation.

The aim of the study Bachelor thesis is to study and find out the conditions that create safe and favourable conditions for the child, as well as to find out the possible risks.

Keywords: custody rights, civil law, family, the best interests of the child

SATURA RADĪTAJS

Satura rādītājs.....	4
Ievads	5
1. Aizgādības jēdziena būtība un saturs.....	6
2. Vecāku tiesības un pienākumi.....	10
2.1. Bērna aprūpe.....	15
2.2. Bērna uzraudzība.....	17
2.3. Tiesības noteikt bērna dzīvesvietu.....	19
2.4. Rūpes par bērna mantu.....	20
3. Bērna labākās intereses.....	22
3.1. Bērna viedokļa noskaidrošana.....	30
3.2. Sociālie riski.....	36
4. Aizgādības tiesību aprobežošana un atņemšana.....	40
Kopsavilkums	50
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	52

IEVADS

Bakalaura darba tēma ir “Bērna tiesības uz drošiem un labvēlīgiem dzīves apstākļiem kā aizgādības tiesību sastāvdaļa”. Darba autore šo tēmu izvēlējās, jo tā ir ikvienas personas iespējamā nākotne. Ar ģimenes veidošanu vecākiem iestājas ne tikai atbildība, bet tā arī uzliek vecākiem pienākumus rūpēties un nodrošināt bērnam drošus un labvēlīgus dzīves apstākļus.

Šajā darbā darba autore apskatīs Civillikumā ietverto aizgādības tiesību skaidrojumu, vecāku tiesības un pienākumus attiecībā uz bērnu, bērna labāko interešu principa skaidrojumu gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī, bērna tiesības tikt uzklausītam un bērna viedokļa konfidencialitātes statusa iegūšanu, riska novērtējuma iekļautās bērna raksturojuma riska līmeņu kritērijus un visbeidzot aizgādības tiesību pārtraukšanas un atņemšanas priekšnoteikumus un procesa gaitu.

Studiju darba mērķis – izpētīt un noskaidrot apstākļus, kas veido bērnam drošus un labvēlīgus apstākļus, kā arī noskaidrot iespējamos riskus.

Lai sasniegtu studiju darba izvirzīto mērķi, tiek izvirzīti sekojoši mērķi:

1. Izpētīt Civillikuma normas, kuras attiecināmas uz aizgādības tiesībām;
2. Izpētīt Bērnu tiesību aizsardzības likuma ietvertās normas, kas attiecās uz vecāku tiesībām un pienākumiem, bērna labāko interešu nodrošināšanu, bērna viedokļa noskaidrošanu un aizgādības tiesību pārtraukšanu;
3. Izpētīt un salīdzināt starptautiskās normas, kas attiecās saistītas ar aizgādības tiesību realizēšanu;
4. Izpētīt Latvijas Republikas tiesu praksi;
5. Izpētīt sociālos riskus, kas apdraud bērna tiesības baudīt drošus un labvēlīgus apstākļus;
6. Izpētīt aizgādības tiesību pārtraukšanas un atņemšanas procesu;
7. Izdarīt secinājumus.

Bakalaura darba ietvaros darba autore izmantos vispārīgo pētniecisko metodi pētot vairākus Latvijas un starptautiskos normatīvos aktus, kas regulē bērna tiesības uz drošiem un labvēlīgiem apstākļiem sākot ar Civillikumu un Bērnu tiesību aizsardzības likumu un beidzot ar Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra konvenciju par bērna tiesībām. Paralēli normatīvo aktu apskatei tiks apskatīta Latvijas Republikas tiesu prakse. Darba autore izmantos institucionālo metodi analizējot vairāku avotu aprakstīto informāciju. Darba autore izmantos institucionālo metodi analizējot vairāku avotu aprakstīto informāciju.

1. AIZGĀDĪBAS JĒDZIENA BŪTĪBA UN SATURS

Viena no Latvijas Republikas Civillikuma (turpmāk – Civillikums) nodaļām ir veltīta ģimenes tiesībām, kas ietver normas par laulību, vecāku un bērnu savstarpējām tiesībām un pienākumiem, radniecību un svainību un visbeidzot normas par aizbildnību un aizgādību. Šīs nodaļas ietvaros darba autore padziļinātāk apskatīs Civillikuma normas, kas attiecināmas uz aizgādības jautājumiem, kāda ir tās definīcija.

Aizgādības legāļdefinīcija un tās būtība ir nostiprināta Civillikuma 177.pantā. Tā nosaka, ka aizgādība ir vecāku tiesību un pienākumu kopums vislašākajā nozīmē rūpēties par bērnu jeb personu, kas vēl nav sasniegusi astoņpadsmit gadu vecumu (Civillikuma 219.pants) vai likumā paredzētā kārtībā vēl nav atzīstama par pilngadīgu personu pirms astoņpadsmit gadu vecuma, kas ietver arī citus šaurākas nozīmes jēdzienus kā kopīga aizgādība, atsevišķa aizgādība, aprūpe, uzraudzība, saskarsmes tiesība.¹

Ar Civillikumā nostiprināto definīciju jāsaprot, ka aizgādība ir vecāku tiesību un pienākumu kopums visplašākajā nozīmē, jo sevī ietver vecāku un bērnu vispārēju attiecību kopumu.² No Civillikuma 177.panta izriet vecāku pienākumi, kā rūpes par bērna mantu un bērna pārstāvība viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Pamatojoties uz Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 49.panta pirmās daļas 3.punktu un šī panta otro daļu dzimšanas apliecībā tiek norādīti abi vecāki un, ja kāds no vecākiem nav zināms, tad šī attiecīgā aile paliek tukša. Ierakstu dzimšanas apliecībā norāda uz bērna likumiskajiem pārstāvjiem, kuriem pilnā apmērā ir aizgādības tiesības pār bērnu līdz ar bērna piedzimšanu.

Ir jāvērs uzmanība, ka Civillikumā ir ietverts arī jēdziens *aizbildnība*, no kā izriet, ka vecāki tiek uzskatīti par bērna dabiskajiem aizbildņiem.³ Savukārt, bez vecāku gādības palikušam bērnam ieceļams aizbildnis,⁴ kas tiek izvēlēts vispirms no tuvākajiem radniekiem pamatojoties uz bāriņtiesas lēmumu, bet gadījumos, ja tuvākie radnieki izrādās nepiemēroti vai atsakās uzņemties atbildību pār bērnu, tad bāriņtiesa izvērtē tālākos radniekus.⁵ Turpretī, ja tuvākie un tālākie radnieki tiek atzīti par neatbilstošiem aizbildņa pienāku pildīšanai vai atsakās uzņemties atbildību pār bērnu, tad bāriņtiesas pienākums ir lemt par citu ārpusģimenes aprūpes veidu.⁶ Latvijas Republikā ir pieejami vairāki

¹ Latvijas Republikas Augstākā tiesa Senāta Civillietu departaments. Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērnam, 2012. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas> [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

² Aizgādība – vecāku kopīgās un atsevišķās rūpes par bērnu. Pieejams: https://lvportals.lv/skaidrojumi/258262-aizgadiba-vecaku-kopigas-un-atseviskas-rupes-par-bernu-2013#_ftn1 [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

³ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [10.03.2020. red.], 223.pants

⁴ Turpat, 222.pants

⁵ Turpat, 235.pants

⁶ Turpat, 222.pants

ārpusģimenes aprūpes veidi, kā Valsts sociālās aprūpes centri, SOS bērnu ciemati, bērnu nami, Krīzes centri un biedrības,⁷ kas bērniem nodrošina labvēlīgus un drošus dzīves apstākļus un bērnu aprūpi, bērniem kuri palikuši bez vecāku gādības vai ir nogādāti uz laiku līdz vecāki būs spējīgi nodrošināt bērnam drošus un labvēlīgus apstākļus. Ārpusģimenes aprūpes galvenais mērķis ir nodrošināt bērniem drošus un labvēlīgus apstākļus ģimeniskā vidē. Taču jāņem vērā, ka bāriņtiesai kā atbildīgajai institūcijai par bērna personisko un mantisko interešu un tiesību aizsardzību pēc bērna ievietošanas ārpusģimenes aprūpē ir noteikts pienākums ne retāk kā reizi gadā pārbaudīt bērna aprūpi un viņa tiesību un interešu ievērošanu pie aizbildņa, audžuģimenē un bērnunamā.⁸

Attiecībā uz vecāku aizgādību pastāv trīs varianti, kā to īsteno. Pirmkārt, Civillikuma 178.pants nosaka, ka kopā dzīvojošie vecāki aizgādību īsteno kopīgi, kā viens no priekšnoteikumiem ir pastāvēt kopīgai mājsaimniecībai.⁹ Darba autores ieskatā kopīga aizgādība ir vienkāršākais aizgādības veids, kuras ietvaros abi vecāki vienlīdzīgi nodrošina bērna aizgādību un abi vecāki ir vienlīdz atbildīgi par bērna drošas un labvēlīgas vides nodrošināšanu.

Otrkārt, ja bērna vecāki dzīvo šķirti – vecāku kopīgā aizgādība neizbeidzas, pamatojoties uz Civillikuma 178.panta otro daļu, ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Bērna aprūpi un uzraudzību īsteno tas no vecākiem, pie kura bērns dzīvo. Līdz ar to attiecībā uz to vecāku, kurš ikdienā dzīvo kopā ar bērnu un nodrošina bērna ikdienas vajadzību apmierināšanu. Līdz ar to, kad vecākiem ir šķirta laulība, tas neatbrīvo vecākus no kopīgas aizgādības īstenošanas, bet bērna aprūpi un uzraudzību nodrošina vecāks pie kura bērns dzīvo. Vecākiem ir pienākums kopīgi pieņemt lēmumus, kas būtiski ietekmē bērna attīstību, kā, piemēram, jautājumi par bērna audzināšanu, izglītību, veselību utt.

Domstarpību gadījumos, kad vecākiem sagādā grūtības kopīgi vienoties par jautājumiem, kas saistīti ar bērna aizgādību vecākiem ir tiesības vērsties bāriņtiesā, ja likumā nav noteikt citādāk, bet jāvērs arī uzmanība, ka, neskaitot bāriņtiesu, vecākiem ir tiesības vērsties arī pie citiem starpniekiem konflikta risināšanai. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas izstrādātās rekomendācijas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērnu tiesību iedzīvināšanu praksē paredz šo jautājumu risināšanā minimālu valsts un pašvaldības iestāžu iejaukšanos. Gadījumos, kad vecāki nevar vienoties par bērna aizgādības tiesībām un saskarsmes tiesības

⁷ Aktuālā informācija par bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēm un krīzes centriem. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/ilgstosas_socialas_aprupes_iestades_un_socialas_rehabilitacijas_institucijas_un_krizes centri/?doc=2476&page=http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/ilgstosas_socialas_aprupes_istes ades_un_socialas_rehabilitacijas_institucijas_un_krizes centri/?doc=2476&page= [aplūkots 2020.gada 13.novembrī]

⁸ Bērnu ārpusģimenes aprūpe – atbildības traukā lieli vienaldzības caurumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/303617-bernu-arpusgimenes-aprupe-atbildibas-trauka-lieli-vienaldzibas-caurumi-2019> [aplūkots 2020.gada 11.decembrī]

⁹ Latvijas Republikas Augstākā tiesa Senāta Civillietu departaments. Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērnam, 2012 Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas> [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

īstenošanu, dalībvalstīm nav jācenšas iejaukties ģimenes dzīvē, bet gan jāpiedāvā speciālistu – psihologu, psihoterapeitu, mediatoru, sociālo darbinieku u.c. – palīdzību.¹⁰ Darba autores, ieskatā kā alternatīva efektīvam risinājumam ģimenes strīdā ir ģimenes mediācijas pakalpojums, lai vecāki spētu atrisināt radušās domstarpības par bērna aizgādību pārrunu ceļā un nonākot pie kopīga abiem vecākiem izdevīga risinājuma. Mediācijas likuma 1.panta pirmais punkts paredz, ka mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību, tas nozīmē, ka vēlme vienoties ir pušu brīvas gribas izpausme. Mediācija ir alternatīva strīdu risināšanas metode. Mediatori savā darbā ievēro neitralitāti un konfidencialitāti, neizpaužot procesā saņemto informāciju.¹¹ Līdz ar to darba autore secina, ka mediācijas pakalpojums vecāku domstarpību risināšanai ir efektīvs līdzeklis, jo tādā veidā vecāki strīdu risina ar profesionālu starpnieku un konflikta situācijā netiek iesaistīts bērns, t.i., konflikta risināšanā netiek traumēta bērna emocionālā labsajūta.

Kā pēdējais un galīgs risinājums domstarpību gadījumos par aizgādības tiesību realizēšanu ir vērsties tiesā. Būtisks aspekts, ka katra strīda gadījumā vecākiem un iestādēm, kurās vēršas kāds no vecākiem vai abi vecāki, prioritāri jāvērtē bērna intereses un jālemj bērna labākajās interesēs.¹² Civillikuma 178.panta ceturtdā daļa nosaka, ka vecāku kopīgā aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu tiek nodibināta atsevišķa aizgādība.

Treškārt, pamatojoties uz Civillikuma 178.¹ pantu nodibinot atsevišķu aizgādību, kas pamatota uz savstarpēju vienošanos vai uz tiesas sprieduma pamata kādam no vecākiem tiek nodibināta atsevišķa aizgādība un vecāks uzņemas visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumus.

Jāmin, ka no aizgādības tiesībām izriet arī *saskarsmes tiesības*, kas, savukārt ir bērna tiesības un vecākiem to izmantošana vienlaikus ir arī pienākums.¹³ Civillikuma 181.pants paredz, ka bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem, brāļiem, māsām un vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja tas atbilst bērna interesēm. Šī panta ceturtdā daļa nosaka, ka jebkurai personai ir pienākums atturēties no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem. No aizgādības tiesībā izrietošās saskarsmes tiesība aktualizējas, kad vecāki dzīvo šķirti un viens no viņiem bērnam nodrošina ikdienas aizgādību. Savukārt otram vecākam ir ne tikai tiesības sazināties ar bērnu, bet gan

¹⁰ Mediācija ģimenes strīdos – ilgtermiņa ieguldījums attiecību saglabāšanā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/291529-mediacija-gimenes-stridos-ilgtermina-ieguldijums-attiecibu-saglabasana-2017> [aplūkots 2020.gada 1.oktobrī]

¹¹ Turpat

¹² Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [10.03.2020. red.], 178.¹panta otrā daļa

¹³ Saskarsmes tiesības un pienākumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/313235-saskarsmes-tiesibas-un-pienakumi-2020> [aplūkots 2020.gada 1.oktobrī]

no iepriekš minētā obligāts pienākums uzturēt tiešu kontaktu ar bērnu,¹⁴ kas tiks sīkāk apskatīts turpmākajā nodaļā par vecāku tiesībām un pienākumiem. Uzturot tiešu un ciešu kontaktu starp bērnu un vecāku veidojas nepārraujama emocionālā piesaiste. Ilgstoša emocionāla piesaiste kādam konkrētam cilvēkam, kas, īpaši šķiršanās, satraukuma un briesmu gadījumā, tiek uztverts kā neaizstājams cilvēks. Šis persona spēj mazināt otra cilvēka trauksmi un stresa līmeni. Drošas piesaistes attiecības bērnam rada drošības izjūtu, sekmējot viņa attīstību.¹⁵ Emocionālā saite starp bērnu un vecāku ir tā, kura ir uzskatāma par mīlestību, pieķeršanos, bet mazākam bērnam tas ir pat izdzīvošanas faktors.¹⁶

Kā piemēram, kādā sarunā ar bērnu bērns skaidroja savas attiecības ar māsu. Sniegtajā viedoklī bērns norādīja, ka ar māsu mēdz strīdēties ņemot vērā, ka māsas rakstura ziņā ir ļoti dažādas, bet māsa māšai ir atzīstama par vistuvāko personu un viena otrai palīdz jebkurā grūtā brīdī. Bērns norāda, ka māšai ir lūdzis jebkurā grūtā brīdī primāri vērsties pie māšas. Darba autore ieskatā tas ir pierādījums tam, ka starp māšām un brāļiem ir nepārraujami cieša saikne, ko nedrīkst pārtraukt. Jāmin būtiskākais apstāklis kā dēļ nedrīkst liegt saskarsmi starp tuvākajiem radniekiem, jo neskatoties uz personu individualitātes dažādību māšas un brāļi vienmēr būs pirmie, kas sniegs lielāko atbalstu viens otram.

Valsts un pašvaldības institūcijas un amatpersonas iejaucas ģimenes personīgajā dzīvē tikai ārkārtējos gadījumos, kad vecāki savas tiesības izmanto ļaunprātīgi, apzināti nepilda savus pienākumus vai pilda tos nolaidīgi, kur valsts varas iejaukšanās nepieciešama bērna, sabiedrības un valsts interesēs.¹⁷

¹⁴ Saskarsmes tiesības un pienākumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/313235-saskarsmes-tiesibas-un-pienakumi-2020> [aplūkots 2020.gada 1.oktobrī]

¹⁵ Bowlby, J. (1988). A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. New York: Basic Books

¹⁶ Vecāku un bērnu piesaiste: drošības sajūta ļauj bērnam vispusīgi attīstīties. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive-stils/vecaki-un-berni/vecaku-un-bernu-piesaiste-drosibas-sajuta-lauj-bernam-vispusigi-attistities.a301163/> [aplūkots: 2020.gada 17.novembrī]

¹⁷ Lomanova F. Tavas tiesības un pienākumi II daļa. Rīga: Izglītības solī, 2002. 64.lpp

2. VECĀKU TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

Katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu no vecākiem vai abiem vecākiem. Tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par bērnu, it īpaši ziņas par bērna attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem.¹⁸

Vecākiem īstenojot bērna aizgādības tiesības, vislabākajā veidā nodrošinot bērna tiesību un interešu aizsardzību, vecākiem jāņem vērā, jo īpaši Civillikuma 177.pantā noteiktos pienākumus no kā izriet, ka vecākiem ir jānodrošina bērnam atbilstošu aprūpi, t.sk., psihoemocionālo palīdzību un atbalstu, nepieciešamības gadījumā piesaistot speciālistus, nodrošinot rehabilitācijas pakalpojumus.¹⁹

Pamatojoties uz 177.panta piekto daļu vecākiem jāgādā par bērna paša drošību un trešās personas (t.sk., personas, kura rada draudus) apdraudējuma novēršanu, t.sk., lēmuma par pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību piemērošanu izpildes attiecībā uz bērnu nodrošināšanu. Atbilstoši Civilprocesa likuma 250.⁴⁵ pantam, ja pret personu ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, kas notiek starp bijušajiem vai esošajiem laulātajiem vai citām savstarpēji saistītām personām neatkarīgi no tā, vai aizskārējs dzīvo vai ir dzīvojis vienā mājāsaimniecībā ar aizskarto personu, tiesa vai tiesnesis pēc personas motivēta pieteikuma vai pieteikuma, kas iesniegts ar policijas starpniecību, var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību.²⁰ Līdz ar to situācijās, kad persona neievēro tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību noteiktos ierobežojumus pamatojoties uz likuma Par policiju 12.panta norādītajiem punktiem vecākam aizsargājot bērnu no jebkāda apdraudējuma izriet tiesības vērsties Valsts policijā. Vecākiem jāņem vērā, ka ievērojot bērna labākās intereses un nodrošinot bērna drošību par tiesas noteikto pagaidu aizsardzības līdzekli jāinformē jebkuru personu, kura vecāka prombūtnē nodrošina bērna uzraudzību (piem., bērna izglītības iestādes vadību, aukli, vecvecāku, interešu izglītības nodrošinātāju, bērna ģimenes ārstu, utt.). Kā arī vecākiem ir tiesības vērsties tiesā ar pieteikumu cita pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību noteikšanai/noteikta pagaidu aizsardzības līdzekļa grozīšanai, ja ir šāda nepieciešamība.

Ņemot vērā apstākļus kas varētu radīt draudus bērna drošiem un labvēlīgiem apstākļiem vecākiem ir tiesības vērsties un sniegt bāriņtiesai informāciju, ja otrs vecāks nepilda no aizgādības

¹⁸ Ko nozīmē aizgādības un saskarsmes tiesības? Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/ko-nozime-aizgadibas-un-saskarsmes-tiesibas> [aplūkots 2020.gada 1.oktobrī]

¹⁹ Psihoemocionālās palīdzības un atbalsta iespējas ģimenēm krīzes laikā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/psihomocionalas-palidzibas-un-atbalsta-iespejas-gimenem-krizes-laika.a355124/> [aplūkots 2020.gada 17.novembrī]

²⁰ Vardarbība ģimenē – ko der zināt cietušajam (I). Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/315195-vardarbiba-gimene-ko-der-zinat-cietusajam-i-2020> [aplūkots 2020.gada 18.novembrī]

izrietošus pienākumus vai rada apdraudējumu bērnam. Savukārt bāriņtiesām pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 19.¹ pantu izriet pienākums iesniegt tiesai pieteikumu par pagaidu aizsardzību, ja bērna vecāks objektīvu iemeslu dēļ nav iesniedzis bērna interesēs pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Darba autores ieskatā likuma norma bāriņtiesām uzliek pārāk plašu pienākumu ņemot vērā, ka tā ir katras personas individuāla izvēle vērsties vai nevērsties tiesā, izņemot situācijas, kad tieši tiek apdraudēta bērna veselība vai dzīvība. Darba autore uzskata, ka bāriņtiesai būtu tikai jāinformē vecāki par vecāku tiesībām vērsties tiesā un pēc nepieciešamības un tiesas pieprasījuma bāriņtiesa sniegtu tiesai atzinumu.

Vecākiem jāņem vērā, ka jebkādu savstarpējo konfliktsituāciju risināšanā neiesaistīt bērnu un nerisināt tos bērna klātbūtnē, jo šāda rīcība ir pielīdzināma emocionālai vardarbībai. Domstarpību gadījumos, kad vecākiem sagādā grūtības kopīgi vienoties par jautājumiem, kas saistīti ar bērna aizgādību vecākiem ir tiesības vērsties bāriņtiesā, ja likumā nav noteikt savādāk, bet jāvērs arī uzmanība, ka neskatot bāriņtiesu vecākiem ir tiesības vērsties arī pie citiem starpniekiem konflikta risināšanai. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas izstrādātās rekomendācijas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērnu tiesību iedzīvināšanu praksē paredz šo jautājumu risināšanā minimālu valsts un pašvaldības iestāžu iejaukšanos. Gadījumos, kad vecāki nevar vienoties par bērna aizgādības tiesībām un saskarsmes tiesības īstenošanu, dalībvalstīm nav jācenšas iejaukties ģimenes dzīvē, bet gan jāpiedāvā speciālistu – psihologu, psihoterapeitu, mediatoru, sociālo darbinieku u.c. – palīdzību.²¹ Darba autores, ieskatā kā alternatīva efektīvam risinājumam ģimenes strīdā ir ģimenes mediācijas pakalpojums, lai vecāki spētu atrisināt radušās domstarpības par bērna aizgādību pārrunu ceļā un nonākot pie kopīga abiem vecākiem izdevīga risinājuma. Mediācijas likuma 1.panta pirmais punkts paredz, ka mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību atrisināšanai ar mediatora starpniecību, tas nozīmē, ka vēlme vienoties ir pušu brīvas gribas izpausme. Mediācija ir alternatīva strīdu risināšanas metode. Mediatori savā darbā ievēro neitralitāti un konfidencialitāti, neizpaužot procesā saņemto informāciju.²² Lai izvairītos no bērna traumēšanas un, lai nodrošinātu bērnu veselīgu attīstību kā nozīmīgākās audzināšanas kļūdas, kuras psihologi min:

- vecāki pietiekami nenovērtē ģimenes nozīmi, audzināšanas tradīcijas un noteikumus pusaudža dzīvē;
- vecākiem piemīt dubulta morāle;
- vecāki tikai formāli rūpējas par bērna audzināšanu;

²¹ Mediācija ģimenes strīdos – ilgtermiņa ieguldījums attiecību saglabāšanā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/291529-mediacija-gimenes-stridos-ilgtermina-ieguldijums-attiecibu-saglabasana-2017> [aplūkots 2020.gada 1.oktobrī]

²² Turpat

- vecāki ir pārāk sīkumaini kontrolē un uzraudzībā;
- lutināšana;
- pārspīlētas bērna slimības;
- nav emocionāli siltu savstarpējo attiecību;
- audzināšana pārspīlētas morālās atbildības garā;
- ģimenē valda rupjas un brutālās attiecības;
- starp vecākiem ir nesaskaņota rīcība;
- bērns aug ārpus ģimenes u.c.²³

Darba autore uzskata, ka pieļaujot psihologu minētās audzināšanas kļūdas vecāki apdraud ne tikai savu autoritāti bērna acīs, bet arī apdraud bērnu veselību un pat dzīvību, jo pieļaujot tipiskākās kļūdas audzināšanas procesā bērniem rodas tieksme manipulēt ar vecākiem, kā rezultātā vecāki izlaiž no sava redzesloka vairākas bērnu sabiedrības normu nepieņemamās rīcības.

Civillikuma 181.panta ceturrtā daļa vecākiem uzliek aizliegumu vecākiem noskaņot bērnu vienam pret otru vai citiem radniekiem un personām, ar kurām bērns ir ilgi dzīvojis nedalītā saimniecībā. Darba autores ieskatā tas negatīvi iespaido vecāku un bērnu savstarpējās attiecības. Sākotnēji tas negatīvi iespaido bērna attieksmi pret personu, pret kuru bērns ticis negatīvi noskaņots, jo ņemot vērā, ka bērnam vēl nav izveidojies patstāvīgs viedoklis un ieklausās it visā, ko saka kāds no vecākiem. Savukārt, bērnam pieaugot un izprotot sniegto informāciju, noskaņošana pret otru personu negatīvi ietekmē tieši pret personu, kura mēģina noskaņot pret kādu citu.

Ņemot vērā, ka normatīvo aktu normas uzliek iestādēm pienākumu noskaidrot bērna viedokli lemjot par bērna tiesību aizsardzību, bet Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta otrā daļa, kas nosaka, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklausītam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.panta pirmais punkts, kas paredz, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklausītam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību un Eiropas Savienības pamattiesību hartas 24. panta pirmās daļas otrais un trešais teikums, kas nosaka, ka bērni drīkst brīvi paust savu viedokli un šis viedoklis atbilstīgi bērnu vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumus, kas skar bērnu intereses, bet no minētajām normām izriet arī vecāku pienākums uzklausīt, respektēt un iespēju robežās ņemt vērā bērna viedokli ar viņu saistīto jautājumu risināšanas procesā, neietekmēt bērna viedokli.

²³ Vecumposma attīstības īpatnības bērniem. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818 [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

Vecākiem ir tiesības vērsties sociālajā dienestā, kas pašvaldībās ir izveidota ar mērķi sniegt sociālo palīdzību, organizēt un sniegt sociālo palīdzību pašvaldības iedzīvotājiem.²⁴ Sociālā dienesta kompetencē ir veikt profesionālu darbību, lai palīdzētu personām, ģimenēm, personu grupām un sabiedrībai kopumā veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus.²⁵ Vecākiem nonākot krīzes situācijā pamatojoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 6.pantu ir tiesības saņemt informāciju par iespējām saņemt sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību un to saņemšanas nosacījumiem un to kārtību, kā arī saņemt sociālā darba speciālista konsultāciju par sociālo problēmu risināšanu. Taču pamatoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 7.pantu vecākam ir pienākums savstarpēji sadarboties ar sociālo dienestu, radot atgriezenisko saikni, iesaistoties un sadarbojoties ar sociālo dienestu problēmsituācijas risināšanā. Nonākot krīzes situācijā vecākiem ir tiesības vērsties krīzes centrā, kas savukārt, ir sociālās rehabilitācijas institūcija, kurā tiek sniegta īslaicīga sociāla, psiholoģiska un cita veida palīdzība krīzes situācijā nonākušām personām. Lai saņemtu sociālo pakalpojumu persona vai tās pārstāvis vērsas sociālā dienesta rajonu nodaļu teritoriālajos centros vai tieši pie pakalpojuma sniedzēja.²⁶

Nemot vērā, ka policijas kompetencē ietilpst nodrošināt sabiedrības kārtību vecākiem ir tiesības vērsties policijā pēc palīdzības, ja ir radusies problēmsituācija, kas saistīta ar bērna tiesību aizsardzību, kā piemēram, situācijas, ja otrs vecāks vai kāda trešā persona apdraud bērna drošību.²⁷

Kā viens no variantiem, kur vērsties pēc palīdzības jautājumos, kas ir saistīti ar bērna tiesību un interešu aizsardzību ir bāriņtiesa. Jāņem vērā Bāriņtiesu likuma 17.panta norādītie punkti, kas attiecas uz bāriņtiesas kompetenci darbībā ar ģimenēm:

- 1) aizstāvēt, sniegt palīdzību un sadarboties ar citām bāriņtiesām bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības;
- 2) veic nepieciešamās darbības, lai nodrošinātu bērna audzināšanu un pienācīgu aprūpi ģimeniskā vidē;
- 3) izskata iesniegumus un sūdzības, to skaitā iesniegumus un sūdzības par vecāka rīcību;
- 4) piedalās lietas izskatīšanā tiesā un sniedz atzinumu, ja likums nosaka vai tiesa atzīst bāriņtiesas piedalīšanos lietas izskatīšanā par nepieciešamu;

²⁴ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma: LV likums. Pieņemts 31.10.2002. [01.07.2020. red.]. 1.panta astoņpadsmitais punkts

²⁵ Turpat, 1.panta deviņpadsmitais punkts

²⁶ Krīzes centri. Pieejams: <https://ld.riga.lv/lv/socialie-pakalpojumi-102/socialie-pakalpojumi-49/krizes-centri.html> [aplūkots 2020.gada 20.novembrī]

²⁷ Kāda ir pašvaldības policijas kompetence. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/285041-kada-ir-pasvaldibas-policijas-kompetence-2017> [aplūkots 2020.gada 20.novembrī]

- 5) informē pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība;
- 6) informē vecāku par iespējamo apdraudējumu bērnam un par personas sodāmības faktu;
- 7) pārstāv bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības vienpersoniska lēmuma darbības laikā;

Kā galējais un pēdējais bērna tiesību aizsardzības līdzeklis ir vecāku tiesības vērsties tiesā ar prasības pieteikumu pamatjautājumā (aizgādība, saskarsme, uzturlīdzekļi) tiesas noteiktajā termiņā.

Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra “Konvencija par bērna tiesībām” 18.panta pirmā daļa norāda dalībvalstu pienākumu nodrošināt principa atzīšanu saskaņā ar kuru abi vecāki ir vienādi atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Vecāki vai aizbildņi ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību. Viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm.

Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019.gada 29.novembra spiedums lietā Nr.C68423319 tiesa norādīja, ka Civillikuma 181.panta pirmā daļa noteic, ka katram vecākam ir pienākums un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes vai nedzīvo kopā ar vienu vai abiem vecākiem. Lietas ietvaros, jāņem vērā fakts, ka bērnam bija mazbērna periods jeb agrās bērnības periods, kas ir no diviem līdz četrus gadu vecumam.²⁸ Šis apstāklis ierobežoja tēva iespējas pilnvērtīgi nodrošināt komunikāciju ar bērnu, jo tēvs atradās ieslodzījuma vietā. Tiesa par pamatotu atzina bāriņtiesas argumentu, ka, ievērojot bērna agrās bērnības vecuma posmu, tēvam, lai bērnam nezustu emocionālā piesaiste un no vecāka puses būtu nodrošināta bērna emocionālā labklājība, bija pienākums tikties ar meitu regulāri un bieži, pirms nonākšanas ieslodzījuma vietā. Līdz ar to, šajā lietā var secināt, ka tēvs tikai daļēji ir pildījis savus Civillikuma 181.panta otrās daļas norādītos pienākumus un tas nav pietiekami, lai izveidotos tuvas un noturīgas attiecības starp vecāku un bērnu, kas īpaši nepieciešams bērna pilnvērtīgai attīstībai, lai radītu viņam drošības un aizsargātības sajūtu.

Līdz ar to darba autore secina, ka pirms nonākšanas ieslodzījuma vietā ir jāiesaistās bērna audzināšana pilnvērtīgi. Taču jāņem vērā, ka pastāv vairāki apstākļi un situācijas, kad kāds no vecākiem var nonākt neparedzētos apstākļos, kas ierobežo vecāka tiesības un pienākumus pilnvērtīgi aprūpēt bērnu, bet jāņem vērā, ka mūsdienās pastāv vairākas iespējas kā vecāks var iesaistīties bērna dzīvē un veidot emocionālo piesaisti starp bērnu un vecāku. Pirmkārt, no ieslodzījuma pārvaldes iestādes personām pastāv iespēja sazināties ar radniekiem, rakstot vēstules, kā arī ne retāk kā reizi

²⁸ Vecumposmu attīstības īpatnības bērniem. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818 [aplūkots: 2020.gada 12.oktobrī]

nedēļā izmantojot izmeklēšanas cietuma tālruni.²⁹ Otrkārt, pastāv iespēja reizi mēnesī pastāv iespēja tikt ar radniekiem³⁰, taču situācijās, ja bērns ir nodots ārpusģimenes aprūpē, tad likums neaizliedz apcietinātai personai lūgt iespēju satīties ar bērnu audžuģimenei. Treškārt, ņemot vērā mūsdienu tehnoloģiju resursus varētu papildināt Apcietinājumā turēšanas kārtības likumu ar normu, kas pieļautu iespēju apcietinātai personai tikt ar radniekiem ar video konferences starpniecību.

2.1. Bērna aprūpe

Veidojot ģimeni vecāki uzņemas pildīt noteiktus pienākumus, kas ietver bērna aprūpi savu iespēju robežās. Diemžēl neizbēgamas ir situācijas, kad vecāki nepilnvērtīgi pilda savus pienākumus vai arī ļaunprātīgi izmanto savas tiesības.

Civillikuma 177.panta ceturtajā daļā nostiprināts, ka bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam). Līdz ar to darba autore secina, ka no Civillikuma 177.panta izriet vecāku pienākums nodrošināt bērnam drošus un labvēlīgus apstākļus.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2012.gada 28.septembra spriedumā lietā Nr.SK-1068 tiesa atzinusi, ka bērnu kopšana un audzināšana ir dabiskas vecāku tiesības, kas ir nesaraucjami saistītas ar obligāti pildāmiem pienākumiem, tostarp, atbilstoši Civillikuma 179.panta pirmajai daļai, vecākiem ir pienākums samērā ar vecāku mantas stāvokli bērnu uzturēt atbilstoši Civillikuma 177.panta ceturtais daļas prasībām.

Pēc būtības bērna aprūpe nozīmē bērna uzturēšanu, kas ietver bērna primārās ikdienas vajadzības, kā piemēram, veselības aprūpe un tās nodrošināšana, kā vizīti pie ģimenes ārsta un medikamentu nodrošināšana, un arī neatliekamo palīdzību neparedzētos gadījumos.³¹ No Civillikuma 179.panta izriet, ka strīdu par uzturlīdzekļu nodrošināšanu izšķir tiesa. Uzturlīdzekļi tiek izmaksāti pamatojoties uz tiesas nolēmuma. Minimālo uzturlīdzekļu apmēru nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr.37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam", kas 2020. gadā no Uzturlīdzekļu garantiju fonda paredzētā minimālā izmaksas summa uzturlīdzekļiem bērnam no piedzimšanas līdz 7 gadu vecuma sasniegšanai – 107.50 EUR mēnesī, no 7 gadu vecuma sasniegšanas

²⁹ Apcietinājumā turēšanas kārtības likums. Pieņemts: 2006.gada 22.jūnijā, 13.panta 4.punkts

³⁰ Turpat, 13.panta sestais punkts

³¹ Vecāku aizgādības tiesības. Pieejams: <https://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/gimene/vecaki/vecaku-aizgadibas-tiesibas/vecaku-aizgadibas-tiesibas> [aplūkots 2020.gada 3.oktobrī]

līdz 18 gadu vecumam – 129.00 EUR mēnesī, no 18 gadu vecuma sasniegšanas līdz 21 gada vecumam, ja persona turpina iegūt pamatizglītību, vidējo izglītību, arodizglītību vai speciālo izglītību Latvijas Republikā – 129.00 EUR mēnesī.³² Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 30.septembra spriedums Civillietā Nr.C68506019 vērtējot prasītājas lūgumu noteikt atbildētājam lielāku uzturlīdzekļu izmaksas apmēru nekā tas ir paredzēts likumā tiesa nosaka, ka jāizvērtē bērna vajadzības, abu vecāku mantas stāvoklis un spēja bērna uzturam nepieciešamo summu maksāt, kā arī jāsadala nepieciešamā uzturlīdzekļu summa proporcionāli katram vecāka mantiskajam stāvoklim un ieguldījumam bērna uzturēšanā. Tiesai jāizvērtē ne tikai vecāku materiālais stāvoklis, spēja un vispārzināmi fakti, kas nav jāpierāda, ne tikai bērna ikdienas aprūpei nepieciešamo līdzekļu izdevumi, kā dzīvokļa un komunālo maksājumu, pārtikas izdevumu, apģērba, higiēnas preču, izglītojošo materiālu un medicīnas izdevumu apmaksai, bet jāizvērtē arī citi apstākļi, kuriem ir būtiska nozīme uzturlīdzekļu apmēra noteikšanai lielākā, kā tos nosaka likums vai kā tos piekrīt maksāt atbildētājs. Jāmin, ka Civilprocesa likuma 244.¹⁰ panta otrā un astotā daļa paredz, ka lūgums par uzturlīdzekļiem bērnam izskatāms rakstveida procesā un tiesas pieņemtais lēmums nav pārsūdzams.

Izglītošanas un audzināšanas mērķis ir izklāstīts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta otrajā daļā, kas paredz vecāku pienākumi īstenojami tādējādi, lai bērns pilnvērtīgi attīstītos un turpmāk būtu gatavs patstāvīgai dzīvei sabiedrībā. Apstākļi, ka vecāki rūpējas par bērna labklājību, kā arī vecākam ar bērnu ir tuva emocionālā saite, pats par sevi nenozīmē, ka tādējādi bērna aprūpes pienākums ir izpildīts pilnībā. Vecāku ziņā ir viņu ieskatā piemērotākais sava bērna aprūpes modelis. Tomēr, ja objektīvi ir konstatējams, ka aprūpes pienākums pilnībā netiek izpildīts tādā veidā un tik lielā mērā, ka var apdraudēt bērna veselību (arī dzīvību) un attīstību tūlīt, kā arī ilgtermiņā, kompetentajai iestādei bērna interesēs ir tiesības un pienākums iejaukties, liedzot vecākiem attiecīgā veida aprūpi turpināt.³³

Latvijas Republikā vecākiem ir tiesības bērniem nodrošināt pirmsskolas izglītību bērnam sasniedzot 1.5 gadu vecumu³⁴, bet izglītības obligātumu nosaka sākot ar piecu gadu vecumu. Latvijas Republikas Satversmes 112.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības iegūt valsts nodrošinātu iespēju iegūt bez maksas pamatizglītību un vidējo izglītību. Būtiski jāuzsver, ka panta trešajai daļai piemīt imperatīvas normas raksturs, kas nosaka, ka pamatizglītība ir obligāta. Bezmaksas izglītība ir valsts pamatlīdzeklis tiesību uz izglītību nodrošināšanā, jo šādā veidā sasniedzami visi tiesību uz izglītību instrumentālās daļas aspekti – izglītības iespējas, izglītības pieejamība, izglītības pieņemamība un

³² Par uzturlīdzekļu apmēru 2020.gadā. Pieejams: http://www.ugf.gov.lv/lat/aktualitates_/79-par-uzturlidzeklu-apmeru-2020gada [aplūkots 2020.gada 28.oktobrī]

³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 20.jūnija spriedumā Nr.A420420412 (SKA-359/2013). Pieejams https://tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/AT%20Sen%C4%81ta%20admin.tiesas%20spriedumi/2013/J%C5%ABnijs/20.06.2013/AL_2006_AT_SKA-0359-2013.pdf

³⁴ Vispārējā izglītība. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/vispareja-izglitiba> [aplūkots: 2020.gada 26.oktobrī]

izglītības pielāgošanās spējas. Papildus jānorāda, ka valstij jānodrošina gan bez maksas apgūt vispārējo vidējo izglītību, kas sagatavo bērnu zinātņu studijām, gan profesionālā vidējā izglītība, kas sagatavo bērnu amatam.³⁵ Savukārt no Izglītības likuma 4.panta izriet vecāku pienākums, kas paredz, ka no piecu gadu vecuma vecākiem obligāti jā sagatavo bērns pamatizglītības ieguvei un pamatizglītības iegūšanai. Līdz ar to likumdevējs vecākiem uzliek obligātu pienākumu nodrošināt bērnam piecu gadu vecumā sagatavošanos pamatizglītības ieguvei un pamatizglītības iegūvi, kas savukārt ir no 1.klases līdz 9.klasei.³⁶

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta otrā daļa nosaka, ka vecāku pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un tieksmes.

Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019.gada 29.novembra spiedums lietā Nr. C68423319 tiesa secinājusi, ka, pamatojoties uz Civillikuma 179. panta pirmo daļu vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz abiem vecākiem līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt.

Situācijās, kad vecākiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības ar bāriņtiesas lēmumu, vecāku pienākumos ietilpst darīt visu iespējamo – pēc bāriņtiesas norādēm vecāku pienākums ir vērsties tuvākajā sociālajā dienestā un sadarboties, kā arī vecākiem ir jāizrāda ieinteresētība problēmsituācijas risināšanā³⁷ – lai bāriņtiesa aizgādības tiesības atjaunotu un lietas izskatīšana nenonāktu tiesas pārraudzībā. Ņemot vērā tiesas secinājumus, daļēja iesaistīšanās problēmsituācijas atrisināšana nav uzskatāma par pamatu atjaunot aizgādības tiesības.

Darba autore uzsvērt, ka vecākam nepildot bērna aprūpes pienākumus iestājas negatīvās sekas, kuras regulē Bērnu tiesību aizsardzības likuma 85.pants, kas nosaka, ka par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu vecākiem, personai, kuras aprūpē bērns ir nodots ar bāriņtiesas lēmumu, vai personai, kura nodrošina bērna īslaicīgu aprūpi, piemēro brīdinājumu vai naudas sodu līdz četrdesmit divām naudas soda vienībām, t.i., līdz 420 eiro.

2.2. Bērna uzraudzība

Nākamais no vecāku pienākumiem izrietošais punkts ir bērna uzraudzība, kas, savukārt attiecas sākot ar pienākumu pieskatīt bērnu un beidzot ar pienākumu novērst pastāvošos draudus bērna veselībai un dzīvībai.

³⁵ Jarinovska K., Satversmes komentāri VIII nodaļa cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 669.lpp

³⁶ Vispārējā izglītība. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/vispareja-izglitiba> [aplūkots: 2020.gada 26.oktobrī]

³⁷ Administratīvā rajona tiesas 2013.gada 5.marta spriedums lietā Nr.A420597412. Pieejams https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.apg.tiesas%20spriedumi/Septembris/10.09.2013/AL_1009_apg_AA43-2900-13.pdf

Vecākam ir jāapmierina bērna emocionālās vajadzības, jāsniedz stabilitāte neskaidrajiem pusaudža pārdzīvojumiem, ne otrādi. Šāda situācija izraisa trauksmi, pusaudzi nomāc, traucē tā veselīgai psiholoģiskajai attīstībai.³⁸ Pretējā gadījumā vecāka neiesaistīšanās bērna attīstības procesā atstās paliekošas sekas bērna turpmākajā dzīvē.

Civillikuma 177.panta piektajā daļā nostiprināts, ka bērna uzraudzība nozīmē rūpes par bērna paša drošību un trešās personas apdraudējuma novēršanu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta sestā daļa nosaka, ka vecākiem vai personai, kuras aprūpē vai uzraudzībā bērns nodots, ir pienākums neatstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušā vai vismaz 13 gadus vecas personas klātbūtnes. Katra vecāka pienākumos ietilps individuāli izvērtēt bērna spējas, vai sasniedzot septiņu gadu vecumu bērna atrašanās bez uzraudzības neradīs draudus bērnam.

No Bērnu tiesību aizsardzības likuma 50.³ panta izriet, ka vecākiem ir tiesības bērnu līdz septiņu gadu vecumam vecāku prombūtnes laikā uzticēt bērna uzraudzību uzticamai personai vai nodrošināt bērna uzraudzību pie bērnu uzraudzības pakalpojuma sniedzēja bērna dzīves vietā vai citā bērna uzraudzībai paredzētā vietā, vai pie bērnu uzraudzības pakalpojumu sniedzēja, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmu vai bērnu interešu izglītības programmu. Līdz ar to ir secināma, ka tas ir katra vecāka pienākums izvērtēt, kam vecāku prombūtnes laikā uzticēt bērna uzraudzību, lai tas neradītu bērnam draudus. Jāņem vērā, ka šī likuma 50.² panta piektā daļa vecākiem uzliek pienākumu rūpēties par to, lai līdz 16 gadu vecumam bērns nakts laikā, kas likuma izpratnē ir no plkst. 22:00 līdz plkst. 6:00, neatrastos publiskā vietā bez vecāku uzraudzības.

Bērna atstāšana bez uzraudzības līdz septiņu gadu vecumam valstī un arī pasaulē nav rets gadījums. Vai tā ir vecāku nolaidība, vai tomēr nelaimes gadījums, kad bērns noklīst no vecākiem? Vairums gadījumu tā ir vecāku nolaidība un šīs nolaidības dēļ vairākas ģimenes ir nonākušas pašvaldības policijas un bāriņtiesas redzeslokā. Pastāv vairāki faktiskie apstākļi šajās situācijās, kā piemēram, situācijas, kad vecāki atrodies alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē nespēj parūpēties par bērna drošību sabiedriskā vietā vai arī situācijas, kad bērns noklīst un pazūd no vecāku redzesloka, vai arī bērna atstāšana mājās bez uzraudzības. Būtiski uzsvērt, ka vecāki ir saucami pie administratīvās atbildības atstājot bērnus līdz 7 gadu vecumam bez uzraudzības.³⁹ Vecāki pie administratīvās atbildības ir saucami pēc Bērnu tiesību aizsardzības likuma 83.panta, kas paredz negatīvās sekas par bērna atstāšanu bez uzraudzības. Šī panta pirmā daļa paredz administratīvo

³⁸ Vecumposma attīstības īpatnības bērniem. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818 [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

³⁹ Viens pats mājās jeb bērnus līdz septiņiem gadiem nedrīkst atstāt bez uzraudzības. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/viens-pats-majas-jeb-bernus-lidz-septiniem-gadiem-nedrikst-atstat-bez-uzraudzibas.a244836/> [aplūkots 2020.gada 11.oktobrī]

atbildību par līdz septiņu gadu vecuma bērna atstāšanu bez uzraudzības, savukārt otrā daļa paredz administratīvo atbildību par bērna uzraudzīšanu, atrodoties alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamiem bērna dzīvības un veselības apdraudējumiem. Darba autore uzskata, ka bērna atstāšana bez uzraudzības ir vecāku nolaidība, jo ņemot vērā, ka tiesību un pienāku nezināšana neatbrīvo vecākus no atbildības un vairums gadījumu, kad vecāki apzināti neievēro savus pienākumus. Taču jāuzsver, ka nav izslēdzams apstākļi, kad bērna atstāšana bez uzraudzības ir vecāku neuzmanības sekas, kas radušās bērna pārlieku lielas aktivitātes dēļ, t.i., nokļūstot no vecāku redzesloka.

2.3. Tiesības noteikt bērna dzīvesvietu

Pēc būtības ikvienam ir tiesības izvēlēties savu dzīves vietu pēc saviem ieskatiem vai tā ir daudzdzīvokļu mājas privatizēts vai īrēts dzīvoklis, vai tā ir privātmāja. Jāpiemin, ka Latvijas Republikas Satversmes 97.pantā ir nostiprināts, ka ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu. Iekams vecāki nodrošina bērnam kopīgu aizgādību strīda situācijai nevajadzētu būt, bet vecāku domstarpību gadījumā, laulības šķiršanas gadījumā vai kopdzīves pārtraukšanas gadījumā varētu rasties strīds par bērna dzīvesvietas noteikšanu. Līdz ar to domstarpību gadījumā, kad vecāki kopīgi nespēj vienoties par bērna dzīvesvietu, vecākiem ir tiesības vērsties tiesā ar lūgumu noteikt bērna dzīvesvietu. Strīdos, kuros ir iesaistīti bērni tiesas pienākums ir lūgt bāriņtiesu sniegt atzinumu par bērna labāko interešu nodrošināšanu.

Primāri jāņem vērā bērna vislabākās intereses (sk. 3.nodaļu) nosakot bērna dzīvesvietu. Principā izvēloties bērna dzīvesvietu jāizvērtē visi apstākļi, sākot ar pašu dzīvesvietu un beidzot ar bērna interesēm. Jāvērtē vai dzīves apstākļu maiņa neietekmēs bērna psiholoģisko stāvokli, jo jāņem vērā, ka mainot dzīvesvietu pastāv liela iespēja, ka bērnam nāksies mainīt arī izglītības iestādi, kas var pakļaut bērnu lielam stresam, jo tiek mainīts patstāvīgais ritms un apkārt esoši cilvēki. Ja gadījumā netiek mainīta izglītības iestāde, tad pastāv iespēja, ka izglītības iestāde varētu atrasties tālāk no iepriekšējās dzīvesvietas un līdz ar to, bērns tiktu izsists no sava ierastā dienas ritma un izrauts no ierastās vides.

Civillikuma 177.panta sestajā daļā nostiprināts, ka ar tiesībām noteikt bērna dzīvesvietu saprotama dzīvesvietas ģeogrāfiskā izvēle un mājokļa izvēle. Katra persona ir tiesīga brīvi izvēlēties savu dzīves vietu. Tiesību norma paredz, ka vecākiem ir tiesību brīvība izvēlēties savu un bērnu dzīvesvietu izvērtējot apkārtējās vides apstākļus, piemēram izvērtējot apkārtējas vides drošību priekš

bērna, izglītības iestādes tuvību dzīvesvietai vai sabiedriskā transporta pieejamību u.c. svarīgi apstākļi dzīves vietas izvēles pamatotībai.

2.4. Rūpes par bērna mantu

Latvijas Republikas Satversmes 105.panta pirmajā teikumā, noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz īpašumu, tai skaitā, arī bērnam, kurš, piemēram mantu ir ieguvis mantojumā, saņēmis dāvinājumā vai mantu ieguvis citā veidā. Rūpes par bērna mantu nozīmē gādību par bērna mantas uzturēšanu un izmantošanu tās saglabāšanai un vairošanai.⁴⁰ No tā izriet pienākums rūpēties pret bērna mantu ar īpašu rūpību un apzinību, ar kādu vecāks vai aizbildnis būtu rūpējies par savu paša mantu.⁴¹

Ja bērns mantu ir ieguvis mantojumā, saņēmis balstoties uz dāvinājuma līgumu vai citā veidā iegūstot to, tad no Civillikuma 193.panta izriet, ka vecākam kam piekrit šīs mantas pārvaldība, izriet pienākums sastādīt mantas sarakstu un iesniegt to bāriņtiesai.

Bāriņtiesas likuma 31.panta trešajā daļā ir norādīts, ka bāriņtiesa katru gadu līdz 1.februārim, kā arī aizbildnībai beidzoties, saņem un pārbauda aizbildņa iesniegto norēķinu. Bāriņtiesas priekšsēdētājs apstiprina norēķinu. Kā arī jāmin, ka Civillikuma 300.pantā norādīts, ka aizbildnim ik gadus jādod attiecīgajai bāriņtiesai norēķins par savu aizbildņa pārvaldību. No norēķinu došanas nav atbrīvoti arī tie aizbildņi, kurus testators atsvabinājis no šāda pienākuma.

Papildus jānorāda uz Civillikuma 301.pantu, kas nosaka, ka gada norēķins iesniedzams bāriņtiesai rakstiski katra gada sākumā ne vēlāk par februāri, tajā jābūt mantas sastāva apzīmējumam un sīkam sarakstam, pieliekot, pēc iespējas, kvītis tiklab par visiem gada laikā bijušajiem izdevumiem nepilngadīgā labā, kā arī par saņemtajiem ienākumiem un tāpat par ienākumu summām, kas palikušas nesauņemtas. Ja bāriņtiesai pret gada norēķinu nav iebildumu, tā apstiprina gada norēķinu.

Savukārt pamatojoties uz Civillikuma 302.pantu bāriņtiesa pārbauda aizbildņu norēķinu pareizību gadu pēc gada, konstatējot kļūdas un vispār nepilngadīgā interesēm neizdevīgu aizbildņu darbību, tā pieprasa no viņiem paskaidrojumus un sper attiecīgus soļus.

Taču jāņem vērā, ka Civillikuma 194.pants paredz, ja vecāki bērna mantu pārvalda neatbilstoši bērna interesēm, bāriņtiesa var uzlikt viņiem par pienākumu sniegt norēķinos sīkas ziņas arī par izdevumiem bērna uzturam, pieprasīt pietiekamu bērna mantas nodrošinājumu, kā arī atstādināt aizbildni no bērna mantas pārvaldības, uzdodot to vienam no vecākiem vai īpaši šim nolūkam ieceltam aizbildnim. Gadījumos, ja vecākam atņemtas aizgādības tiesības ar spēkā stājušos tiesas spriedumu, aizbildnim saglabājas pienākums uzturēt bērnu.

⁴⁰ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. Pieejams: file:///C:/Users/Inese/Downloads/RokagrBT_02092019.pdf 43.lpp [aplūkots 2020.gada 3.novembrī]

⁴¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [10.03.2020. red.], 269.pants

No Civillikuma 190.panta izriet, ka vecākiem ir pienākums pārvaldīt bērna mantu, ja viens no vecākiem mirst vai citu iemeslu dēļ nevar bērnu mantu pārvaldīt, to pārvalda otrs no vecākiem viens pats. Taču jāņem vērā Civillikuma 195.pants, kas paredz, ka no vecāku pienākumiem neizriet pārvaldīt bērna brīvo mantu. Par bērnu, kurš sasniedzis sešpadsmit gadu vecumu, kas izņemta no vecāku pārvaldības tiek uzskatīta par bērnu brīvo mantu Civillikuma izpratnē tiek atzīts:

- 1) viss, ko bērni ieguvuši ar savu personisko darbu vai ar vecāku piekrišanu patstāvīgi nodarbojoties kādā arodā, rūpniecībā vai tirdzniecībā u. tml.;
- 2) viss, ko vecāki no bērniem piederošās mantas nodod viņu brīvā pārvaldībā;
- 3) visa manta, kuru bērniem bez atlīdzības piešķirušī radnieki vai citas personas ar nosacījumu, lai bērni to pārvaldītu un lietotu patstāvīgi, izņemot mantu, kas piešķirta noteiktam mērķim.

Pamatojoties uz Civillikuma 191.pantu vecākiem ir pienākums pārvaldīt bērna brīvo mantu atbilstoši aizbildņu tiesībām un pienākumiem, no tā izriet, ka vecākiem jānorāda tikai izdevumu kopsūma, bet vecāki ir atbrīvoti no pienākuma sniegt norēķinos informāciju par izdevumiem, kas saistīti ar bērna uzturu, kas, savukārt izriet no vecāku pienākumiem uzturēt bērnu.

No Civillikuma 197. panta izriet, par saistībām, ko noslēguši vecāku aizgādībā esošie nepilngadīgie bez vecāku ziņas un piekrišanas, vecāki neatbild, ja viņi paši nav no tā ieguvuši kādu labumu. Tāpat vecāki neatbild ar savu mantu arī par piedziņām par viņu bērnu izdarītu neatļautu darbību, izņemot likumā īpaši norādītos gadījumus.

3. BĒRNA LABĀKAS INTERESES

Bērna labākās intereses ir viens no būtiskākajiem aspektiem ģimenes tiesībās balstoties uz visiem lēmumiem, kas tiek pieņemti par labu bērna interesēm. Bērna labākajās interesēs ietilps aizsardzība no fiziska vai psiholoģiska kaitējuma, ļaunprātīgas bērnu tiesību izmantošanas, nolaidības un iespējamās vardarbības ģimenē. Ņemot vērā vecāku spējas vecākam ir nozīmīga loma bērna dzīvē, kā arī bērna interesēs ir saņemt pilnvērtīgu vecāku palīdzību attīstīties.⁴² Vislielākā atbildības nasta gulstas uz vecākiem, un šī atbildība ir jāuzņemas, jau bērnu radot – pirms un pēc bērna piedzimšanas.⁴³

Pēdējā laikā sabiedrību vairākkārt ir satraukuši daudzi notikumi, kas liek domāt par bērna tiesību aizsardzības stāvokli Latvijā, jo no tiesību aizskārumiem un vardarbības cieš daudzi bērni – gan ģimenē, gan tie, kuri atrodas valsts aprūpē.⁴⁴ Mūsdienu sabiedrībā nav skaidri zināma ģimenes vardarbības statistika, jo vardarbība ģimenē vairums gadījumu ir latents noziegums. Šo noziedzīgu nodarījumu slēpj ne tikai varmāka, bet arī upuris. Policijas redzeslokā biežāk nonāk sociāli nelabvēlīgās ģimenes, bet jāņem vērā, ka sociāli nelabvēlīgas ģimenes nav uzskatāmas par vienīgo rādītāju vardarbībai ģimenē. Sociāli labvēlīgās ģimenēs arī ir sastopama vardarbība ģimenē, bet informācija policijas redzeslokā nonāk vēl retāk nekā sociāli nelabvēlīgās ģimenes. Sen vairs nevar runāt tikai par fizisku vardarbību, jo ir gadījumi, kad vardarbība nemaz nav vērsta tieši pret bērnu, bet gan vērsta pret otru vecāku bērna klātbūtnē, kas ir uzskatāma par emocionālu vardarbību pret bērnu, kas bērnam atstāj smagas sekas.⁴⁵

Darba autore uzskata, ka jebkurš vardarbības veids bērnam rada ne tikai emocionāli paliekošas problēmas, bet arī apzinoties esošo situāciju ģimenē, bērns zaudē drošības sajūtu atrodoties mājās. Zaudējot drošības sajūtu mājās un vecāku klātbūtnē vairums bērnu sāk klaiņot vai pat izturas vardarbīgi pret citiem sev apkārt esošajiem cilvēkiem. Līdz ar to vienīgie cilvēki neskaitot vecākus, kas spētu ievērot bērna emocionālās izmaiņas ir sociālie pedagogi, kam attiecošajā situācijā būtu jāreaģē un jāsniedz bērnam psiholoģiska palīdzība. Sociālie pedagogi tiek sagatavoti darbam ar bērnu,⁴⁶ bet darba autores ieskatā sociālajiem pedagogiem darba gaitā ir arī jāpielieto gūtās zināšanas un jāpalīdz bērnam.

⁴² Best interests of the child . Avalible: <https://www.legalaid.wa.gov.au/find-legal-answers/family/making-decisions-about-children/best-interests-child> [10.12.2020.]

⁴³ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁴⁴ Turpat

⁴⁵ Vardarbība: vai spējām bērnus laikus pasargāt no vardarbīgiem vecākiem? Pieejams:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/iemarineti-sava-trauma--berniba-no-vardarbibas-cietusie-pec-tam-netiek-gala-ar-dzivi.a378924/> [aplūkots 2020.gada 11.decembrī]

⁴⁶ turpat

2013.gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) ir sniegusi bērna interešu principa mērķa skaidrojumu, kas ir nodrošināt konvencijā atzīto tiesību pilnīgu un efektīvu īstenošanu un holistisku (Komiteja vēlas, lai valstis interpretētu attīstību kā “holistisku jēdzienu, kas aptver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību”) bērna attīstību. Komiteja jau ir norādījusi, ka “pieaugušo spriedumi par bērna interesēm nevar būt svarīgāki par pienākumu ievērot konvencijā noteiktās bērnu tiesības”. Tā atgādina, ka konvencijā nav noteikta tiesību hierarhija. Visas tajā paredzētās tiesības ir “bērna interesēs” un nevienas tiesības nedrīkst mazināt, negatīvi interpretējot tās, kas ir vai nav bērna interesēs.⁴⁷

Valstīm jārada vide, kurā tiek respektēta cilvēka cieņa un nodrošināta katra bērna holistiskā attīstība. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērnu interesēs, valstij jānodrošina viņu tiesību uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību pilnīga ievērošana.⁴⁸

Eiropas Savienības pamattiesību hartas 24. panta otrā daļa nosaka, ka visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātas iestādes, primāri jāņem vērā bērna intereses. Papildus Eiropas Savienības pamattiesību hartai Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra “Konvencija par bērnu tiesībām” 3.pants nosaka, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm. Panta tvērums ir pietiekami plašs – tas attiecas, gan uz politikas veidojumiem, gan normatīvo aktu pieņemējiem, gan speciālistiem, kas strādā ar bērniem.⁴⁹ Valsts un vecāku atbildība strikti noteikta normatīvajos aktos, t.i., valsts iestādes un/vai privātās iestādes pienākums neiejaukties privātajā un ģimenes dzīvē, savukārt vecākiem pienākums aizsargāt savu ģimeni un tās vērtības. Piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas 1948.gada Vispārējā cilvēktiesību deklarācijas 16.panta trešais punkts paredz, ka ģimene ir dabiskais sabiedrības pamatšūniņa un tai ir tiesības uz sabiedrības un valsts aizsardzību. Latvijas Republikas Satversmes ievadā noteiktas vērtības, kas paredz saliedētas sabiedrības pamatu, kā arī pienākumu rūpēties par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem.⁵⁰ Savukārt Latvijas Republikas Satversmes 110.panta pirmais teikums noteic, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērnu tiesībām. Minētais Satversmes pants

⁴⁷ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 4.punkts Pieejams http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/LRTA/Likumi/General_comment_No._14_x2013x_on_the_right_of_the_child_to_have_his_or_her_best_interests.doc [aplūkots 2020.gada 11.decembrī]

⁴⁸ Turpat. 43.punkts

⁴⁹ Ceļmale L. Bērna labāko interešu princips un tā piemērošana praksē. // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁵⁰ Dupate K., Reine I., Satversmes komentāti VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 576.lpp

nosaka valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt un nodrošināt ģimenes un laulības tiesības, vecāku tiesības un bērnu tiesības, t.sk. īpašu bērnu grupu tiesības.⁵¹

Ģimene ne tikai būtiski ietekmē sabiedrības un valsts labklājību, bet veic arī vairākas svarīgas funkcijas, piemēram, uztur demogrāfisko stabilitāti, nodrošina bērnu un jauniešu socializāciju un sagatavošanu patstāvīgai dzīvei, ģimenes locekļu aprūpi, sniedz savstarpēju atbalstu ģimenes locekļiem. Valsts uzdevums nav pārņemt ģimenes funkcijas, bet gan veicināt to rašanos, noturīgumu un labklājību, kā arī sniegt atbalstu esošajām un topošajām ģimenēm sarežģītos brīžos. Tas nozīmē, ka ģimenei jābūt spējīgai pašai vai nepieciešamības gadījumā ar valsts un pašvaldības atbalstu funkcionēt un nodrošināt sava bērnu interešu aizsardzību, pasargāt no apdraudējuma, audzināt un izglītot, orientēt uz vērtībām un bāriņtiesai jābūt iesaistītai ģimenes situācijā vienīgi galējās nepieciešamības gadījumos, kad visi bērnu tiesību aizsardzības resursi ģimenē ir izsmelti vai nav iespējami. Darba autore uzskata, ka vairums vecāku ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vērsties pēc palīdzības pie valsts vai pašvaldības iestādēm. Vairums gadījumu lūgums pēc palīdzības nav saistīts ar bērna tiesību un interešu nodrošināšanu, bet gan konflikts starp abiem vecākiem. Palīdzības lūgums tiešākajā viedā ir saistīts ar otra vecāka “iebidēšanu”, lai kāda no pusēt gūtu sev vēlamu rezultātu.

Sabiedrībā valda izglītības trūkums bērnu tiesību aizsardzības jautājumos, trūkst arī atbildība par savu rīcību un dzīvi. Ģimene ir zaudējusi savu būtisko vērtību mūsdienu sabiedrībā, tā pat arī vecāku galvenā rūpju objekta intereses tiek pakārtotas pašu vecāku personiskajām interesēm.⁵² Kā piemēram, vecāki paši neuzņemas atbildību pār saviem bērniem. Situācijās, kad sociālais dienests ģimenei piešķir ģimenes asistenta pakalpojumu, bet vecākiem ar to nepietiek, līdz ar to ļaunprātīgi izmantojot gan savu stāvokli, gan bērnu, pieprasot visus iespējamo sociālos atbalstus, kuru pašvaldība var piedāvāt.

Ģimene ir labvēlīga vide bērna attīstībai, no kā izriet neatņemamās bērna tiesības uzaugt ģimenē⁵³, tā ir visaugstākā vērtība un cilvēka dzīves papildījums, taču ģimene kā vērtība tiek apdraudēta ik dienu. Ik gadu laulības šķiršanas pieaug, tas nozīmē, ka pieaug izjukušo ģimeņu skaits, kas vienādojas arī ar konflikta un domstarpību situāciju pieaugumu, kas tiešā veidā ir saistīti ar bērnu jautājumiem.⁵⁴ Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2017.gadā tika šķirtas 5943 laulības, 2018.gadā tika šķirtas 5967 laulības un 2019.gadā tika šķirtas 5971 laulība.⁵⁵ Nav izslēgti fakti, ka arvien vairākas ģimenes tiek pakļautas vardarbībai vai precīzāk būtu teikt, ka vardarbība ģimenē

⁵¹ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁵² Turpat

⁵³ Aizgādība – vecāku kopīgās un atsevišķās rūpes par bērnu. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/258262- aizgadiba-vecaku-kopigas-un-atseviskas-rupes-par-bernu-2013> [aplūkots: 2020.gada 10.oktobrī]

⁵⁴ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁵⁵ Noslēgto un šķirto laulību skaits. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/laulibas/galvenie-raditaji/noslegto-un-skirto-laulibu-skaitis> [aplūkots: 2020.gada 10.oktobrī]

arvien biežāk zaudē latentās noziedzības statusu. Visbeidzot pamanītākas kļūst arī situācijas, kad bērns tiek atstāts novārtā⁵⁶, tā kā mūsdienu pasaule kļūst attīstītāka informāciju tehnoloģiju jomā un visa informācija, kļūst publiski pieejama, ievērojot personas datu aizsardzības normas, kā piemēram, pašvaldības policija publiski izklāsta informāciju par situācijām, kad bērni tiek atstāti bez uzraudzības vai tiek uzraudzīti vecākiem atrodoties alkohola, narkotisko vai psihotropo vielu ietekmē. Ņemot vērā vairākus apstākļus, kā piemēram, ekonomisko stāvokli ģimenē, vardarbību ģimenē, atkarības, veselības traucējumus, kas liedz vecākiem izprast bērna vajadzības utt., kas, diemžēl liedz bērna iespēju uzaugt savā bioloģiskajā ģimenē. Lai realizētu bērna drošos un labvēlīgos apstākļus un kā galīgais problēmsituācijas risinājums ir bērna šķiršana no bērna bioloģiskās ģimenes.

Diezgan mērķis varētu būt definējot labvēlīgu ģimeni, jo pastāv liela iespējamība, ka tā izskatās labvēlīga tikai no ārpusē. Piemēram, no pirmā acu skatiena labvēlīga ģimene, izglītoti vecāki, privātmāja, mašīnas, atvaļinājumi, privātās izglītības iestādes, pulciņi, taču patiesībā vecāku šķiršanās dažādu apstākļu dēļ padara bērna ikdienu neizturamu, jo vecāku starpā notiek konflikti, kliegšana, apsūkāšanās, lamāšanās, iespējams vardarbība, un tas viss bērna klātbūtnē, iesaistot bērnu tieši vai netieši, emocionāli viņu ietekmējot, biedējot, šantažējot, kā rezultātā bērns draud izdarīt pašnāvību, ja tas viss nebeigsies. Rezultāts ir bērna šķiršana no abiem vecākiem un ilgstoša tiesvedība saistībā ar bāriņtiesas lēmumu pārsūdzēšanu.⁵⁷

Diemžēl ģimenes strīdos konfliktējoši vecāki izmanto dažādus līdzekļus, nežēlojot ne laiku, ne naudu, ne savu un citu iesaistīto līdzcilvēku veselības stāvokli, ar mērķi visiem iespējamiem līdzekļiem panākt sev vēlamo strīda rezultātu, kas visbiežāk ir saistīts ar savu subjektīvo vēlmi ieriebt pretējai pusei, nevis pamatmērķi – konstruktīvā veidā atrisināt strīdu. Pilnībā tiek ignorēts fakts, ka bāriņtiesas uzdevums nav risināt strīdus starp vecākiem, bet gan pienākums pieņemt lēmumus ārkārtas situācijās, kad pastāv objektīva un tūlītēja nepieciešamība rīkoties bērna interesēs, lai pasargātu bērnu kā vājāko sabiedrības locekli.⁵⁸

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmo un otro daļu tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses.⁵⁹ Bāriņtiesu likuma 4.panta otrajā daļā noteiktajam bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna vai aizgādībā esošās personas tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

⁵⁶ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁵⁷ Turpat

⁵⁸ Turpat

⁵⁹ Administratīvā rajona tiesas 2013.gada 5.marta spriedums lietā Nr.A420597412, pieejams:

https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/05.03.2013/AL_0503_raj_A-02672-13_36.pdf [aplūkots 2020.gada 10.oktobrī]

Neraugoties uz vecāku kā primāro sava bērna tiesību un interešu nodrošinātāja pienākumu, vecāku personīgās intereses mēdz būt noteicošās vecāku savstarpējo attiecību kārtošanā un nereti bērna intereses tiek aizmirstas, un bērns tiešā veidā tiek iejaukts vecāku lojalitātes konfliktā, taču vecāki neapzinās ilgstošo tiesvedību negatīvo iespaidu uz bērna interesēm un bieži vien par psihoemocionālā stāvokli. Tiesu praksē ir pierādīts, ka bērna personības pilnīgai un harmoniskai attīstībai ir jāizslēdz situācijas, kad vecāku strīda vai necieņas izrādīšanas gadījumā bērns tiek pakļauts spēcīgai psiholoģiskai krīzei, kas tam var radīt psiholoģisku traumu vai diskomfortu un deformējoši var ietekmēt bērna personības attīstību. Vecākiem jebkurā situācijā būtu jārespektē bērns kā personība un nav pieļaujama manipulēšana ar savām emocijām, lai ietekmētu bērna viedokli.⁶⁰

Vislabāk to var ilustrēt ar piemēru – ideālā gadījumā bērna interesēs būtu dzīvot ģimenē, būt vecāku aprūpētam un būt pasargātam no vardarbības. Tajā pašā laikā realitātē bērns var ciest no vardarbības no ģimenes locekļu puses. Šādā gadījumā, visticamāk, būtu jāierobežo bērna tiesības augt un attīstīties ģimenē, lai nodrošinātu tiesības būt pasargātam no vardarbības.⁶¹ Kā piemēram, ģimenēs, kurās izmanto diezgan skarbas audzināšanas metodes, kas vairāk vai mazāk ir bijušas raksturīgas padomju laikā. Šādas, diezgan vardarbīgas audzināšanas metošu pielietošanas rezultātā bērni atsakās atgriezties mājās, jo izjūt baiļu sajūtu. Iestājoties šādiem apstākļiem iestādēm ir jārespektē bērna intereses un jālemj par bērnu aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.

Praksē kā viena no raksturīgākajām situācijām, kad netiek ievērotas bērna labākās intereses ir vecāku šķiršanās process, kas pats par sevi ir uzskatāma par nopietnu krīzes situāciju bērnam tieši psihoemocionālā aspektā, vecāki tik ļoti ir “iestrēguši” kādu savu ambīciju apmierināšanā, savstarpējo attiecību destruktīvā kārtošanā, ka par bērna interesēm tiek aizmirsts, vecāki izmanto varu pār bērnu un liedzot bērnam tikšanos ar otru vecāku vai arī negatīvi iespaido bērnu pret otru vecāku. Bērna vecākiem, risinot savstarpējās nesaskaņas bērna klātbūtnē, vajadzētu atturēties no negatīvas attieksmes paušanas vienam pret otru un, rīkoties bērna interesēs, veicināt labu attiecību uzturēšanu bērnam ar abiem vecākiem. Jāvērš uzmanība, ka tas ne tikai negatīvi ietekmē otru vecāku, bet arī primāri nodara nopietnu ļaunumu un kaitējumu bērna stabilai emocionālajai attīstībai.⁶²

Realitāte ir tāda, ka vienā ģimenē vecākiem trūkst prasmju un zināšanu, kā rūpēties par bērniem, nav izpratnes, vēlmju un spējas tās attīstīt un situāciju ģimenē aktīvi risināt, bet citā ģimenē vecāki spēj materiāli nodrošināt bērnus, bet nevar sakārtot savas savstarpējās attiecības un šķiršanos uzsāk kā kauju, iesaistot šajā cīņā savus bērnus, kā rezultātā gan pirmajā, gan otrajā ģimenē cieš bērni un tiek apdraudētas Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas preambulā noteikts,

⁶⁰ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁶¹ Ceļmale L. Bērna labāko interešu princips un tā piemērošana praksē. // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁶² Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

ka katra bērna pamata tiesības un intereses uz pilnīgu un harmonisku personības attīstību ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā, īpašu aizsardzību un atbalstu no visas sabiedrības kā arī saņemt īpašu aizsardzību, būt sagatavotam patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, jo īpaši no visiem bērnu tiesību aizsardzības subjektiem.⁶³ Starptautiskie un nacionālie normatīvie akti nosaka bērnam īpašu statusu sabiedrībā un norāda uz to, ka valstij un sabiedrībai bērns ir īpaši jāaizsargā, jo bērns ir sabiedrības nacionālā vērtība un valsts nākotnes sekmīgas attīstības garants.⁶⁴

Darba autores ieskatā trūkst kvalificētu juristu un advokātu, kas būtu kompetenti jautājumos, kas netieši skar bērna intereses un tiesības. Kā piemēram, juristi vai advokāti, kas pārstāv kādu no vecākiem un piedalās procesā, kas ir saistīts ar laulības šķiršanu, saskarsmes tiesību noteikšanu utt., vairāk vai mazāk ir orientēts uz sava klienta, kas ir kāds no vecākiem, interesēm, bet vai šajās lietās bērna, kā sabiedrības vājākās puses intereses tiek ņemtas vērā? Procesā, jā tiesa pieaicina, bāriņtiesu atzinuma sniegšanai, bet darba autores ieskatā juristam un advokātam būtu jāsniedz sava veida konsultācija vecākam un jāatgādina, ka tieši šajās lietās bērna interesēm ir prioritāra nozīme. Jāņem vērā, ka šajos strīdu gadījumos jurists un advokāts ir vienīgā neitrālā puse, kurā klients, vecāks ieklausīsies. Papildus darba autore uzsvērt, ka bērns nav vecāku īpašums, bet neatkarīgs ar savām tiesībām apveltīts subjekts, kuram ir tiesības izteikt savu viedokli un atbilstoši savam viedoklim saņemt respektējošu attieksmi no vecāku puses.

Bērna labāko interešu princips sastāv no trīs elementiem, pirmkārt, materiālajām tiesībām, kas tiek balstīts uz bērna labāko interešu izvērtējumu, ņemot vērā bērna interešu dažādību noteiktā situācijā, un garantiju, ka šīs tiesības tiks vienmēr īstenotas, ja līdzīga situācija atkārtosies. Bērna tiesības uz to, lai gadījumos, kad tiek apsvērtas dažādas intereses nolūkā pieņemt kādā jautājumā lēmumu, tiktu izvērtētas viņa intereses un tas būtu primārais apsvērums, un garantija, ka šīs tiesības tiks īstenotas vienmēr, kad ir jāpieņem lēmums saistībā ar kādu bērnu, konkrētu vai nekonkrētu bērnu grupu vai bērniem vispār. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmais punkts valstīm uzliek pienākumu, ir tieši piemērojams (tiešā nozīmē), un uz to var atsaukties tiesā⁶⁵. Otrkārt, tiesību normu interpretācijas pamata princips – ja tiesību normu iespējams interpretēt vairāk nekā vienā veidā, tad jāizvēlas tā interpretācija, kas visefektīvāk kalpo bērna interesēm. Konvencijā un tās fakultatīvajos protokolos noteiktās tiesības veido pamatu interpretācijai⁶⁶. Treškārt, procesuālie noteikumi pieņemot lēmumu, kas skar konkrētu bērnu, noteiktu bērnu grupu vai bērnu kopumā, lēmuma pieņemšanas procesā jāietver iespējamo lēmumu ietekmes novērtējumu⁶⁷, ja ir jāpieņem

⁶³ Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁶⁴ Turpat

⁶⁵ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 6.punkts

⁶⁶ Turpat

⁶⁷ Kronberga I. Bērna labāko interešu principa realizācija praksē // Jurista Vārds Nr.01 (1111), 2020.gada 7.janvāris

lēmums, kas ietekmēs kādu konkrētu bērnu, konkrētu bērnu grupu vai bērnus vispār, lēmuma pieņemšanas procesā ir jāizvērtē lēmuma iespējamā ietekme (pozitīva vai negatīva) uz attiecīgo bērnu vai bērniem. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērna interesēs, nepieciešamas procesuālās garantijas. Turklāt lēmuma pamatojumā skaidri jāpierāda, ka ir ņemtas vērā bērna intereses. Šajā saistībā dalībvalstis paskaidro, kā lēmumā ir ievērotas tiesības, proti, kas ir uzskatīts par atbilstošu bērna interesēm, kādi kritēriji ir lēmuma pamatā un cik liela nozīme bijusi bērna interesēm salīdzinājumā ar citiem apsvērumiem neatkarīgi no tā, vai šie apsvērumi saistīti ar politikas jautājumiem vai ar konkrētiem gadījumiem.⁶⁸

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 3.panta pirmajā punktā ir noteikti pamatnoteikumi, kas dalībvalstīm uzliek trīs dažādus pienākumus:

1) pienākumu nodrošināt to, lai bērna intereses tiktu pienācīgi integrētas un konsekventi izvērtētas jebkurā darbībā, ko veic kāda valsts iestāde, jo īpaši visos īstenošanas pasākumos – administratīvajos un tiesu procesos – kas tieši vai netieši ietekmē bērnus;

2) pienākumu nodrošināt to, lai visi ar bērniem saistītie tiesu un administratīvo iestāžu lēmumi, kā arī politika un tiesību akti uzskatāmi apliecinātu to, ka pirmkārt apsvērta tas, kas ir bērna interesēs. Tas nozīmē, ka ir jāapraksta, kā ir pārbaudīts un izvērtēts, kas ir bērna interesēs, un cik liela nozīme tam bijusi lēmuma pieņemšanas laikā;

3) pienākums nodrošināt to, lai, pieņemot lēmumus un veicot darbības, privātā sektora dalībnieki, tostarp pakalpojumu sniedzēji un citas privātās struktūras vai iestādes, kas pieņem lēmumus, kuri attiecas uz bērniem vai bērnus ietekmē, izvērtētu bērnu intereses un ņemtu tās vērā.⁶⁹

Pilnībā īstenojot bērna interešu principu, prātā jāpatur šādi kritēriji:

- 1) bērnu tiesības ir vispārējas, nedalāmas, savstarpēji atkarīgas un savstarpēji saistītas;
- 2) bērna kā tiesību subjekta statuss;
- 3) konvencija ir vispārēja un darbojas visā pasaulē;
- 4) dalībvalstu pienākums ievērot, aizsargāt un īstenot visas konvencijā noteiktās tiesības;
- 5) ar bērnu attīstību laika gaitā saistītās īstermiņa, vidēja termiņa un ilgtermiņa sekas.⁷⁰

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja norāda, ka Bērna interešu izvērtēšana ir vienreizēja darbība, kas jāveic katrā konkrētajā gadījumā, ņemot vērā īpašos apstākļus, kādos atrodas katrs bērns vai bērnu grupa, vai bērni vispār. Šie apstākļi ir saistīti ar attiecīgā bērna vai bērnu individuālajām iezīmēm, piemēram, inter alia vecumu, dzimumu, brieduma pakāpi, pieredzi, piederību kādai mazākumgrupai, fizisku, uztveres vai intelektuālu invaliditāti, kā arī sociālo un

⁶⁸ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 6.punkts

⁶⁹ Turpat

⁷⁰ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 6.punkts

kultūras vidi, kurā attiecīgais bērns vai bērni atrodas, piemēram, to, vai bērna audzināšanā piedalās vecāki, vai bērns dzīvo kopā ar viņiem, kāda ir bērna un viņa ģimenes vai aprūpētāju attiecību kvalitāte, vai vide ir droša, vai ģimenei, paplašinātajai ģimenei vai aprūpētājiem ir pieejami kvalitatīvi alternatīvie līdzekļi, u.c.⁷¹

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja norāda, ka izvērtējot bērna intereses jāņem vērā bērna viedoklis, bērna identitāte, ģimenes vides saglabāšana un attiecību uzturēšana, bērna aprūpe, aizsardzība un drošība, neaizsargātības stāvoklis, bērna tiesības uz veselību, bērna tiesības uz izglītību.⁷²

Ievērojot bērna labākās intereses SOS bērnu ciemati ir iestāde, kur bērniem, kas palikuši bez bioloģisko vecāku gādības, ir iespēja uzaugt ģimenē, saņemt mīlestību, būt drošībā, socializēties un mācīties. Viens no SOS bērnu ciemata galvenajiem mērķiem ir palīdzēt bērnam veidot laimīgu bērnību un sagatavot bērnu pieaugušo dzīvei. SOS bērnu ciemata uzdevums ir sniegt bērniem visas nepieciešamās prasmes, lai bērns nākotnē spētu rūpēties par sevi un saviem tuviniekiem.⁷³ Līdz ar to darba autore secina, ka SOS bērnu ciemats ir lieliska alternatīva ģimeniskas vides izveidošanai bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48.panta otrās daļas izriet vecāku pienākums bērnam radīt negatīvu attieksmi pret smēķēšanu, bezdūmu tabakas izstrādājumu, alkoholisko un enerģijas dzērienu lietošanu. Noteiktās normas mērķis ir mazināt sociāli nelabvēlīgu ģimeņu veidošanos turpmākajās ģimenēs. Darba autore uzskata, ka likumdevējs nav devis skaidru skaidrojumu kā radīt bērnam negatīvu attieksmi pret smēķēšanu, alkohola, narkotisko un psihotropo vielu lietošanu. Jāņem vērā, ka sabiedrībā pastāv normas, kas ierobežo smēķēšanu konkrētās vietās un alkohola lietošanas aizliegumu sabiedriskās vietās, taču ne visi pakļaujas ierobežojumiem un aizliegumiem, kā rezultātā bērnam ir redzama un sastopama sabiedrības nepieņemamie subjekti. Līdz ar to darba autore secina, ka likumdevējam būtu jāpiemēro bargāki sodi personām, kas neievēro normatīvajos aktos noteiktos ierobežojumus un aizliegumus. Tādā veidā veidojot labvēlīgus un drošus apstākļus bērnam atrodies sabiedrībā.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta uzskaitītajiem bērnu tiesību aizsardzības subjektiem noskaidrojot bērna viedoklis ir jāņem vērā apstākļi, kad bērns ilgstoši atrodies sociāli nelabvēlīgā vidē, šos apstākļus var pieņemt kā normu, neapzinoties šo apstākļu ietekmi un bīstamību.

⁷¹ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts), 49.punkts

⁷² Turpat

⁷³ SOS bērnu ciemata būtība. Pieejams: <https://www.sosbernuciemati.lv/lv/sos-bernu-ciemati> [aplūkots 2020.gada 5.novembrī]

Bērnu tiesību aizsardzības subjektiem katrā konkrētajā gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.⁷⁴

3.1. Bērna viedokļa noskaidrošana

No bērna labākajām interesēm izriet pienākums uz klausīt un respektēt bērna viedokli. Viens no principa būtiskākajiem aspektiem ir bērna informēšana par bērna tiesībām un bērna viedokļa noskaidrošana jebkurās darbībās, kas skar bērnu.⁷⁵ Jāņem vērā ne tikai bērna vecums, bet arī bērna izpratne par esošajiem apstākļiem un situāciju ģimenē. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.panta pirmais punkts un Eiropas Savienības pamattiesību hartas 24. panta pirmās daļas otrais un trešais teikums paredz, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas un šis viedoklis atbilstīgi bērna vecumam un briedumam jāņem vērā jautājumos, kas skar bērna intereses, šajā nolūkā saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uz klausītam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību.

Izvērtējot bērna intereses, jārespektē bērna tiesības brīvi paust savu viedokli visos jautājumos, kas skar šo bērnu, bērna viedoklim veltot pienācīgu vērību. Tas ir skaidri izklāstīts Komitejas Vispārējā komentārā Nr. 12., kur ir arī uzsvērtā nesaraucamā saikne starp 3. panta pirmo punktu un 12. pantu. Abi šie panti ir savstarpēji papildinoši: pirmā mērķis ir īstenot bērna intereses, bet otrajā – noteikta metode bērna vai bērnu viedokļa uz klausīšanai un tā ņemšanai vērā saistībā ar visiem jautājumiem, kas skar šo bērnu, tostarp viņa interešu izvērtēšanā. 3. panta pirmo punktu nevar pareizi piemērot, ja netiek ievērotas 12. panta prasības, kas ietver dalībvalstu pienākumu nodrošināt, lai ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, būtu tiesības brīvi to paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Līdzīgi 3. panta pirmais punkts pastiprina 12. panta funkcionalitāti, veicinot to, ka bērniem ir būtiska nozīme visu to lēmumu pieņemšanā, kas skar viņu dzīvi.⁷⁶

Bērna viedokļa noskaidrošanā ir jāņem vērā visi esoši apstākļi, jo ilgstošāk bērns atradīsies sociāli nelabvēlīgā vidē, jo lielāka iespēja, ka bērns šos apstākļus var pieņemt kā normu, neapzinoties šo apstākļu ietekmi un bīstamību. Līdz ar to iestādes pienākumos ietilpst esošos apstākļus vērtēt kopumā un vērtēt ne tikai bērna viedokli, bet arī vadoties pēc izstrādātajām vadlīnijām un vērtēt katru apstākli individuāli. Kompetentajām iestādēm un, ja nepieciešams, arī tiesai katrā konkrētajā

⁷⁴ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 46-47.lpp [aplūkots: 2020.gada 6.novembrrī]

⁷⁵ Ceļmale L. Bērna labāko interešu princips un tā piemērošana praksē. // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs

⁷⁶ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērumu būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 44.punkts

gadījumā ir jāizvērtē bērna vislabākās intereses, kuras, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.⁷⁷

Darba autores ieskatā nepastāv ideāls ģimenes modelis, jo katrs cilvēks ir indivīds, kas nodrošina savu bērnu balstoties uz savām individuālajām spējām, tas ir katra cilvēka, vecāka ienākumiem, spējām un laiku. Tieši šo apstākļu ietvarā darba autore secina, ka šo apstākļu ietekmē rodas situācijas, kad principā nelabvēlīgās ģimenes attīstās no paaudzes paaudzē, jo šie bērni, kad kļūst pilngadīgi un sāk veidot paši savas ģimenes dzīvo pēc tāda paša modeļa kā arī paši līdz šim ir dzīvojuši, jo viņi vienkārši nezina kā ir dzīvot savādāk. Taču jāņem vērā, ka pastāv arī izņēmumi, kad bērns saprot, ka ģimene nav labākais paraugs un savā nākotnē dara visu iespējamo, lai nepieļautu savu vecāku kļūdas.

Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5.panta pirmo daļu bērnu tiesību aizsardzību valstī nodrošina bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi, izglītības, kultūras, veselības aprūpes un bērnu aprūpes iestādes valsts un pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas un citas fiziskās vai juridiskās personas, kuru darbība saistīta ar atbalsta un palīdzības sniegšanu bērniem un darba devēji.

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 62.panta pirmo daļu izdodot nelabvēlīgu administratīvo aktu iestādei ir obligāts pienākums uzklaut procesa dalībniekus. Ņemot vērā, ka izdodot administratīvo aktu bērna labākajās interesēs kādam vai abiem vecākiem bāriņtiesā izdots administratīvais akts aizgādības lietu jautājumos būs nelabvēlīgs, līdz ar to bērna viedokļa noskaidrošana ir obligāta. Taču pastāv situācijas, kad bērna viedokli nav iespējas noskaidrot, jo to liedz bērna attīstības pakāpe vai vecums. Šādās situācijās tiek vērtēta bērna attīstība atbilstoši bērna vecumam. Tai skaitā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta otrā daļa paredz, ka bērnam tiek dota iespēja tikt uzklautam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūras vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.

Atbilstoši Administratīvā procesa likuma 21.panta otrajam punktam persona līdz piecpadsmit gadu vecumam ir atzīstama par rīcībnespējīgu un tā procesuālās tiesības īsteno šīs personas likumiskie pārstāvji, kas primāri ir šīs personas vecāki. Taču, ja, piemēram, tiesa uzskata, ka bērna un likumisko pārstāvju viedoklis ir būtiski atšķirīgs, tad pēc tiesas ieskata ir tiesības izprasīt bāriņtiesas viedokli. Par nepilngadīgās personas pārstāvi var noteikt arī citu personu vai lūgt bāriņtiesu iecelt nepilngadīgajai personai sevišķo aizbildni šīs personas tiesību un interešu aizsardzībai konkrētajā lietā. Savukārt pamatojoties uz šī panta trešo daļu bērni no piecpadsmit līdz astoņpadsmit gadu vecuma procesuālās tiesības realizē bērna likumiskie pārstāvji, bet procesuālajās darbībās pieaicinot

⁷⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 20.jūnija spriedumā Nr. A420420412 (SKA-359/2013). Pieejams: https://tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/AT%20Sen%C4%81ta%20admin.tiesas%20spriedumi/2013/J%C5%ABnijs/20.06.2013/AL_2006_AT_SKA-0359-2013.pdf [aplūkots 2020.gada 7.novembrī]

arī pašu bērnu. Pamatojoties uz ceturto punktu likumā noteiktajos gadījumos nepilngadīgā persona ir tiesīga patstāvīgi īstenot savas procesuālās tiesības un izpildīt pienākumus. Ja likums nepilngadīgai personai, kas sasniegusi 15 gadu vecumu, piešķīris tiesības patstāvīgi vērsties iestādē, tai ir tiesības administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību patstāvīgi pārsūdzēt tiesā. Šādā lietā pēc iestādes vai tiesas ieskats var pieaicināt šīs personas likumisko pārstāvi, lai viņš sniegtu tai palīdzību lietas vešanā.

Bērnu viedokli uzklaut ne tikai tieši, bet arī pastarpināti tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnus, paredz arī starptautiskās tiesību normas. Bērnu tiesību konvencijas 12.panta pirmais un otrais punkts noteic, ka dalībvalstis nodrošina bērnam, kas spējīgs formulēt savus uzskatus, tiesības brīvi paust šos uzskatus visos jautājumos, kas skar bērnu, turklāt bērna uzskatiem tiek veltīta pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Šai nolūkā bērnam tiek arī dota iespēja tikt uzklautam jebkādas ar bērnu saistītas iztiesāšanas vai administratīvās izmeklēšanas gaitā vai nu tieši vai ar pārstāvja, vai attiecīga orgāna starpniecību nacionālajās procesuālajās normās paredzētajā kārtībā. No minētajām tiesību normām izriet, ka lietās, kurās ir iesaistīts bērns, viņš var piedalīties pats personīgi vai viņa viedoklis var būt noskaidrots pastarpināti. Tiesiskajās attiecībās, kurās ir iesaistīti bērni, bērnu intereses ir prioritāras.⁷⁸ No Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13.panta pirmās daļas un Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bērna tiesībām 12.panta izriet, ka ar bērnu saistītu jautājumu iztiesāšanā piešķirama nozīme arī viņa paša viedoklim. Tomēr ne vienmēr bērna patiesās intereses saskanēs ar bērna iedomātajām interesēm un viņa pausto informāciju. Tādējādi bērna paustais ne vienmēr būs izšķirošs lietas pareizā izskatīšanā.⁷⁹ Pamatojoties uz tiesību normā Augstākās tiesas 2008.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr.SKA457/2008 tiesa 12.punktā norāda, ka, ja bērns ir nobrieduša pusaudža vecumā, viņa viedoklim ir jābūt noteicošam. Tāpat Augstākā tiesa vairākkārt ir norādījusi, ka bērna viedokļa uzklautšana nenozīmē, ka lieta izspriežama atbilstoši tam. Bērna viedoklis var nebūt izšķirošs, lemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu, piemēram, vardarbības vai nolaidības gadījumā, jo bērna vislabākās intereses, vērtējot objektīvi, var nesakrist ar bērna subjektīvo viedokli.

Ņemot vērā bērna spējas paust savu viedokli atbilstoši sava vecuma un brieduma pakāpei, jāņem vērā psiholoģiskie aspekti, ka pēc būtības bērna attīstība ir atkarīga no tā cik lielā mērā vecāki spēj būt mijiedarbē ar bērnu.⁸⁰ Psiholoģiskie pētījumi pierāda, ka komunikācijas deficīts bērna pirmajā dzīves gadā negatīvi iespaido bērna attīstību.

Saistībā ar bērna interesēm un tiesībām tikt uzklautam jāņem vērā arī viņa topošās spējas (5.pants). Komiteja jau ir noteikusi – jo vairāk bērns zina, ir pieredzējis un saprot, jo vairāk viņa

⁷⁸ Administratīvā rajona tiesa Rīgas tiesu nams 2020.gada 16.novembra spriedums lietā Nr.A420146020, Nav pieejams

⁷⁹ Turpat

⁸⁰ Vecumposma attīstības īpatnības bērniem. Pieejams:

http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818 [aplūkots 2020.gada 11.novembrī]

vecākiem, likumīgajam aizbildnim vai citām par viņu tiesiski atbildīgajām personām ir jāpāriet no vadības un norādījumiem pie atgādinājumiem un ieteikumiem, bet vēlāk — pie viedokļu apmaiņas vienlīdzīgās attiecībās. Tāpat, bērnam nobriestot, viņa viedoklim ir arvien lielāka nozīme viņa interešu izvērtēšanā. Zīdaiņiem un ļoti maziem bērniem ir tādas pašas tiesības kā visiem pārējiem bērniem uz to, lai tiktu izvērtētas viņu intereses, pat ja viņi nevar paust savu viedokli vai pārstāvēt sevi tādā pašā veidā kā gados vecāki bērni. Lai izvērtētu viņu intereses, valstīm jānodrošina pienācīgi pasākumi, tostarp atbilstošā gadījumā pārstāvība, tas pats attiecas arī uz tiem bērniem, kuri nespēj vai nevēlas paust savu viedokli.⁸¹

Svarīgs procesa aspekts ir sazināšanās ar bērniem, lai veicinātu bērnu jēgpilnu līdzdalību procesā un viņu interešu noskaidrošanu. Šādas sazināšanās laikā bērni ir jāinformē par procesu un iespējamajiem ilgtermiņiem risinājumiem un pakalpojumiem, kā arī jāsavāc informācija no bērniem un jālūdz viņiem paust savu viedokli.

Ja bērns vēlas paust savu viedokli un ja šīs tiesības tiek īstenotas ar starpnieka palīdzību, tad šā starpnieka pienākums ir precīzi darīt zināmu bērna viedokli. Situācijās, kad bērna viedoklis ir pretrunā sava pārstāvja viedoklim, jāizstrādā procedūra, lai bērns varētu vērsties iestādē ar mērķi panākt cita pārstāvja (piemēram, aizbildņa ad litem) iecelšanu, ja tas ir nepieciešams.⁸²

Bērnu grupas interešu izvērtēšanas un noteikšanas procedūra nedaudz atšķiras no viena bērna interešu izvērtēšanas un noteikšanas procedūras. Ja runa ir par lielas bērnu grupas interesēm, valdības iestādēm jāatrod veids, kā uzklaut šīs grupas pārstāvju – reprezentatīvas izlases – viedokļus un vēltīt tiem pienācīgu uzmanību, plānojot pasākumus vai pieņemot ar likumdošanu saistītus lēmumus, kas tieši vai netieši skar attiecīgo bērnu grupu, lai nodrošinātu to, ka ir aptvertas visas bērnu kategorijas. Pastāv daudzi piemēri tam, kā to darīt, tostarp rīkojot bērnu uzklautišanu, veidojot bērnu parlamentus, bērnu vadītas organizācijas, bērnu savienības vai citas pārstāvniecības struktūras, organizējot diskusijas skolās, izveidojot sociālo tīklu vietnes tīmeklī u. c.⁸³

Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 16.panta sesto punktu bāriņtiesai ir tiesības uzklaut bērna viedokli bez citu personu klātbūtnes. Uzklaut bērna viedokli bāriņtiesai ir pienākums bērnu informēt par viņa tiesībām, kas ietver tiesības tikt uzklautam un tiesības pieņemt lēmumu, ka bērns nevēlas, lai bērna viedoklis tiktu izpaust bērna likumiskajiem pārstāvjiem. Tā tad pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 17.panta sesto punktu bāriņtiesai ievērojot bērnu labākās intereses ir pienākums neizpaust iegūto informāciju, kas varētu jebkādā veidā varētu kaitēt bērnam. Taču jāņem vērā, ka no bāriņtiesas tiesībām izriet iegūt papildus ziņas par bērna attīstību, veselību, izglītību utt. Tā tad Bērna tiesību aizsardzības likuma 71.panta pirmā daļa nosaka, ka informācija, kuru par bērnu ieguvis bērnu

⁸¹ 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērumus būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) 45.punkts

⁸² Turpat

⁸³ Turpat

aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības vai citas iestādes darbinieks vai valsts vai pašvaldības institūcijas darbinieks, pildot amata pienākumus, ir konfidenciāla, un ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, nav izpaužamas. Tai pat laikā Bērnu tiesību aizsardzības 71.pants nosaka aizliegumu izplatīt personiski iegūto informāciju par bērnu, kurš kļuvis par nozieguma upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, kā arī tādu informāciju, kura bērnam varētu kaitēt tūlīt vai tālākā nākotnē, aizliegumu izmantot bērna sniegto informāciju savtīgos nolūkos un aizliegumu intervēt bērnu un izplatīt presē un citos plašsaziņas līdzekļos informāciju par bērnu, kurš kļuvis par prettiesiskas darbības upuri, liecinieku vai izdarījis likumpārkāpumu, izņemot gadījumu, kad bērns pats izsaka vēlēšanos pārdzīvoto izpaust atklātībai un tam piekriņt viņa vecāki vai citi bērna likumiskie pārstāvji.⁸⁴ Savukārt minētā likuma 78.panta pirmā daļā noteikts, ka bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks, bāriņtiesas loceklis un sekretārs nedrīkst izpaust trešajām personām viņiem uzticētās ziņas, kuras tiem kļuvušas zināmas, pildot amata pienākumus, arī tad, ja šī amatpersona ir atstājusi savu amatu. Šā panta pirmās daļas noteikums ir spēkā arī pēc tam, kad minētās personas atstājušas savu amatu. Visas uzticētās lietas, aktus un dokumentus bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks, bāriņtiesas loceklis un sekretārs glabā slepenībā.⁸⁵

Lai gan visi lietas materiāli, kas ir saistīti ar bērna tiesībām un tiesību aizsardzību uzskatāmi par ierobežotas pieejamības informāciju, taču pastāv izņēmumi un tomēr ir ierobežots personu loks, kuriem ir tiesības iepazīties ar ierobežotas pieejamības materiāliem.⁸⁶ Saskaņā ar Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumu Nr.1037 “Bāriņtiesas darbības noteikumi” 13.punktu ar bāriņtiesas lietvedībā esošajiem lietas materiāliem var iepazīties konkrētā administratīvā procesa dalībnieki un lietā pieaicināts tulks, prokurors, Bērnu un ģimenes lietu ministrijas norīkots ierēdnis (darbinieks) un valsts bērna tiesību aizsardzības inspektors.

Ja bāriņtiesa uzskata, ka lietā esošās informācijas (piemēram, bērna viedoklis, psihologa atzinums u.tml.) izpaušana, iepazīstinot administratīvā procesa dalībniekus ar lietas materiāliem, var kaitēt turpmākajai bērna attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, minētā informācija jāievieto ar bāriņtiesas zīmogu aizzīmogatā aploksnē un jāpievieno lietai.⁸⁷

Bāriņtiesai pildot savus pienākumus un realizējot bērna tiesības tikt uzklausītam, par sarunu ar bērnu tiek aizpildīta veidlapa *Protokols par bērna tiesību tikt uzklausītam nodrošināšanu un bērna viedokļa noskaidrošanu*. Jāņem vērā, ka noskaidrojot bērna viedokli, ja amatpersonai ir pamats

⁸⁴ Bāriņtiesām – par informācijas neizpaušanu par bērnu. Pieejams: http://bti.gov.lv/lat/barintiesas/noderiga_informacija/?doc=1796 [aplūkots 2020.gada 10.novembrī]

⁸⁵ Turpat

⁸⁶ Turpat

⁸⁷ Bāriņtiesām – par informācijas neizpaušanu par bērnu. Pieejams: http://bti.gov.lv/lat/barintiesas/noderiga_informacija/?doc=1796 [aplūkots 2020.gada 10.novembrī]

uzskatīt, ka bērna viedoklis, sniegtā informācija ir neizpaužama, jo informācijas izpaušana varētu turpmāk kaitēt bērnam, tad konkrētās veidlapas daļas par bērna snigto informāciju un daļa par bērna viedokļa izteikšanu tiek ievietota slēgtā aploksnē, kura tiek noformēta atbilstoši ierobežotas pieejamības dokumentu noformēšanas prasībām. Arī bāriņtiesas sēdes laikā sniegtais bērna viedoklis var tikt uzskatīts par neizpaužamu, jāņem vērā, ja lietas dalībnieki vēlas iepazīties ar bāriņtiesas sēdes protokola kopiju, tad amatpersonai ir pienākums izsniegt bāriņtiesas sēdes protokola izziņu, kas nesatur bērna viedokli. Atbildīgais darbinieks nodrošina, lai lietas dalībniekiem nav iespēja iepazīties ar aploksnē ievietoto dokumentu.⁸⁸

Bāriņtiesu vadlīnijās par bērna viedokļa un sniegtās informācijas neizpaušanu, ja attiecīgo dokumentu atvasinājuma kopumu nepieciešams nosūtīt citai kompetentajai iestādē vai tiesai, tad obligāts nosacījums ir attiecīgajā vēstulē norādīt, ka “attiecīgajā dokumentā ir ietvertās informācijas izpaušana var kaitēt turpmākajai bērna attīstībai vai viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, līdz ar to pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmo un otro daļu, 71.panta pirmo daļu, Bāriņtiesu likuma 17.panta sesto punktu un Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 10.oktobra sprieduma lietā Nr.A42941109 (SKA-290/2011) norādīto, lūdzam nodrošināt, ka attiecīgā dokumenta saturs netiek izpausts nevienai citai personai, jo īpaši bērna likumiskajiem pārstāvjiem”. Viena tiesību norma, kas uzliek stingru aizliegumu izpaust bērna sniegto viedokli.

Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 10.oktobra spriedumā Nr.SKA-290/2011 Senāta ieskatā, bērns ir spējīgs izvērtēt un rēķināties ar to, ka informācija, kuru viņš ir sniedzis psihologam, un kura, iespējams, ir atspoguļota psihologa atzinumā, bez viņa piekrišanas netiks izpausta citām personām vai tiks izpausta ierobežotā apmērā. Tādā veidā tiek respektēta arī bērna privātā dzīve.

Attiecībā uz bāriņtiesas lēmuma aprakstošajā daļā norāda par bērna viedokļa noskaidrošanas vai dokumenta, kas satur neizpaužamo informāciju, saņemšanas faktu un attiecīgo datumu. Piemēram, Rīgas bāriņtiesas 2018.gada 2.maija lēmumā Nr.1-6/915 bāriņtiesa 2.3.punktā norāda, ka bērna viedoklis tika noskaidrots, taču pamatojoties, ka bērns paudis lūgumu viņa pausto viedokli neizpaust likumiskajiem pārstāvjiem un bērna sniegtā informācija varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai un viņa psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, minētā informācija saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 71.panta pirmo daļu ir konfidenciāla un nav izpaužama, līdz ar to lietā ielikta aploksnē ar attiecīgo norādi n lēmumā netiek atspoguļota, bet tiek ņemts vērā pieņemot lēmumu, kas skar bērna tiesības un intereses.

Kā arī jāņem vērā, ka jebkurā bērna vecāku strīdu situācijā, kad ir iesaistītas valsts, pašvaldības vai privātās iestādes primāri jāņem vērā bērna paustais viedoklis, kā piemēram laulības šķiršanas procesā, kur Civilprocesa likuma 239.panta otrais punkts paredz, ka bāriņtiesai pienākums

⁸⁸ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 13.lpp [aplūkots: 2020.gada 6.novembrī]

sniegt tiesai atzinumu, pieaicināt bāriņtiesas pārstāvi uz tiesas sēdi, kā arī noskaidrot bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi.

3.2. Sociālie riski

Bērna pamatvajadzību nodrošināšanai ir nepieciešama ģimeniska vide, kurā tiek nodrošināta droša un labvēlīga vide bērna attīstībai. Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.panta pirmo daļu bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo vidi. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Šā likuma panta trešajā daļā noteikts, ka bērnam ir tiesības uz patstāvīgu dzīvesvietu. Darba autores ieskatā riski ģimenē, galvenokārt, saistīti ar vecāku atkarībām, finansiālo trūkumu, prasmju un zināšanu trūkumu bērna audzināšanā, vardarbību, kā arī vecāku negatīvo pieredzi ģimenes attiecību veidošanā un visbeidzot turpinot veidot savu ģimeni pēc negatīvā modeļa.

Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmo prim daļu, bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu, informē vecākus par sekām un uzdod vecākiem sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks uzdotajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Pamatojoties uz Ministru kabineta noteikumu Nr. 1037 "Bāriņtiesas darbības noteikumi" 2.pielikuma kompetento iestāžu pienākumos ir izvērtēt pastāvošos riskus ģimenē vadoties pēc riska novērtēšanas kritēriju tabulas, kuras ietvaros tiek raksturots bērns un bērna aprūpētāji.

Pamatojoties uz riska novērtēšanas tabulas kritērijiem raksturojot bērnu jāņem vērā bērna vecums, kas tiek iedalīti trīs grupās. Pirmkārt, vecuma posmā no bērna dzimšanas līdz 7 gadu vecumam, otrkārt – no 7 gadiem līdz 12 gadiem – un, treškārt – no 13 gadiem līdz 17 gadiem. Ņemot vērā bērna vecumu jāvērtē turpmākos riska faktoros.

Attiecībā uz bērna fizisko, garīgo un sociālo attīstību jāņem vērā bērna garīgās, fiziskās un sociālās attīstības pakāpe. Par augstiem riskiem ir atzīstami gadījumi, kad bērnam ir dziļi garīgās, fiziskās un sociālās attīstības traucējumi, jo bērniem ar garīga rakstura problēmām ir nepieciešama īpaša aprūpe. Ja vecāki nav pietiekoši izglītoti par bērna aprūpi un bērna vajadzībām, tā rezultātā vecāki paši neapzinoties var apdraudēt bērna veselību un pat dzīvību.

Ņemot vērā bērna uzvedības problēmām jāvērtē vai šī uzvedība uzskatāma par atbilstošu un adekvātu bērna vecumam. Par augsta riska faktoriem ir uzskatāmi smagi uzvedības traucējumu, kas vairums gadījumu ir saistīti ar iespējamām problēmām ģimenē, izglītības iestādē vai sabiedrībā.

Pastāv četri bērnu uzvedības kritēriji: bērna uzvedība ir neatbilstoša vecumposmam un sociāli nepieņemama; bērna uzvedības problēmas ir noturīgas; tās negatīvi ietekmē bērna attīstību vai iekļaušanos sabiedrībā; bērna uzvedību neizdodas koriģēt ar nevardarbīgām disciplinēšanas metodēm.⁸⁹ Darba autore uzskata, ka pastāv vairāki apstākļi, kas ietekmē bērna uzvedību bērnam pašam to neapzinoties, kā pirmo apstākli varētu minēt ģimenē, mājās pastāvošo konfliktsituāciju esamība, kas negatīvi ietekmē bērna psihoemocionālo stāvokli, kā rezultātā bērns var kļūt agresīvs pret apkārtesošajiem cilvēkiem. Otrkārt, ģimenē pastāvošā vardarbība, kas ne vienmēr ir vērsta pret bērnu arī negatīvi ietekmē bērna spējas iekļauties sabiedrībā.

Vērtējot izglītību, jāņem vērā vai bērnam ir nodrošināta vecumam un attīstībai atbilstoša izglītība. Pie augstiem riskiem ir pieskaitāmas situācijas, kad bērnam ir nozīmīgas problēmas mācību procesā. Darba autores ieskatā par bērna problēmām mācībās var liecināt par iespējamo vecāku vieglprātību un savu pienākumu nepildīšanu, kas tieši attiecas uz bērna izglītības nodrošināšanu vai arī par iespējamām problēmsituācijām ģimenē, kas novērš bērna uzmanību no mācīšanās procesa.

Jāņem vērā, ka mūsdienu sabiedrībā vairums bērniem ir sastopamas atkarību problēmas, kas saistās ar alkohola, narkotisko vai toksisko vielu lietošanu, taču jāņem vērā, ka arī datoratkarība un atkarība no azartspēlēm ir pieskaitāma pie augstiem riskiem bērna attīstībā, kas negatīvi ietekmē bērna funkcionēšanu.

Attiecībā uz bērna līdzatkarību ir vērtējami bērna līdzās esošie cilvēki. Pie austiem riskiem ir pieskaitāms, ja bērnam ir līdzatkarība, kas negatīvi ietekmē bērna funkcionēšanu. Atkarīgu cilvēku bērniem ir pārspīlēta, bērnam neraksturīga kārtība (cenšas būt pareizs), uzņēmība (cenšas būt vislabākais), noslēgtība (jūtas nevērtīgs, kaunas par savu atkarīgo ģimenes locekli). Absolūti visi atkarīgo cilvēku bērni ir atzinuši, ka ļoti cieš. Māte parasti nolemj nešķirties no dzērāja vīra (kā tad bērni augs bez tēva!), neapzinoties, ka tēvs alkoholiķis nes negatīvas emocijas bērnu turpmākajā dzīvē un risku – arī viņi var kļūt par alkoholiķiem.⁹⁰

Nemot vērā, ka vecāku pienākumos ietilpst nodrošināt bērnam atbilstošu medicīnisko aprūpi vērtējami ir ne tikai apstākļi vai bērnam tiek nodrošināta atbilstoša kārtējā medicīniskā aprūpē, bet arī bērna vizuālais veselības stāvoklis, t.i., bērna svars un auguma atbilstība vecumam.

Vērtējamās ir arī bērna pamatvajadzību nodrošināšana, kas ir attiecināms uz pārtikas nodrošināšanu, atbilstošu apģērbu laikapstākļiem, drošas dzīvesvietas nodrošināšana, kā arī atbilstoša higiēnas vajadzību nodrošināšana. Par auksta riska faktoru ir uzskatāms nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums, kas rada bērnam risku izraisīt nozīmīgas sāpes, ciešanas, kaitējumu vai ievainojumus.

⁸⁹ Bērns ar uzvedības problēmām. Ko darīt? Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/284215-berns-ar-uzvedibas-problemam-ko-darit-2016> [aplūkots: 2020.gada 16.decembrī]

⁹⁰ Līdzatkarība. Pieejams: <https://veseligsridzinieks.lv/lidzatariba/> [aplūkots 2020.gada 16.decembrī]

Dzīvesvietas apstākļu pārbaudes laikā jāpārlicinās vai dzīvesvietā nepastāv fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti mājās vai dzīvesvietas apkārtējā vidē. Briesmas apkārtējā vidē un mājās rada bērnam risku nopietniem ievainojumiem, kam iespējams būs nepieciešama ārstēšana.

Pārbaudot bērna dzīvesvietu un noskaidrojot bērna viedokli kompetento iestāžu pienākumos ietilpst noskaidrot vai bērns ir informēts par savām tiesībām un ir spējīgs nepieciešamības gadījumā lūgt palīdzību. Par austa riska faktoru tiek uzskatīts apstākļi, kad bērns nav spējīgs sevi aizsargāt.

Par bērnam labvēlīgiem apstākļiem liecina faktori, kad bērns jūtas labi un neizjūt bailes no vecākiem un mājas apstākļiem. Bērns ir ārkārtēji nobijies no vecākiem un/vai mājas apstākļiem. Bēg no mājām vai aprūpētājiem.

Ņemot vērā, ka bērna vecumam jānodrošina atbilstoša uzraudzība, lai bērns netiktu pamests novārtā. Uzraudzības trūkums rada bērniem risku gūt draudošu, nenovēršamu kaitējumu.

Vērtējama ir arī vecāku vardarbība pret bērnu, vecāki, uzraugot un aprūpējot bērnus garantē drošību bērnam un pasargā bērnus no traumām. Darbības vai rīcība, kas rada risku bērnam pavājināt vai zaudēt ķermeņa funkcijas.

Jāņem vērā uz riska novērtēšanas brīža bērna fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe, ja tādi ir un/vai tam ir nepieciešama medicīniska aprūpe. Darba autore uzskata, ka bērni paliek bērni, kas mēdz paši savainoties un ne vienmēr ievainojums varētu būt kaitējums, kas ir radies no vecāku vardarbības. Taču jāņem vērā pastāvoši apstākļi un vecāku attieksme pret ievainojumu un kaitējumu, jo katram lielākam ievainojumam un kaitējumam ir nepieciešama īpaša aprūpe.

Emocionālā kaitējuma pakāpe līdzīgi kā iepriekš aprakstītajā paragrāfā par bērna uzvedības problēmām plaši, emocionāli vai uzvedības traucējumi saistībā ar vardarbību pret bērnu vai bērna pamešanu novārtā.

Pie seksuālā vardarbība un/vai ekspluatācija ir pieskaitāms ne tikai tišs noziedzīgs nodarījums pret nepilngadīgu personu, bet arī citas līdzīga rakstura darbības, kas ir ietvertas Krimināllikumā, kam būtu jāpievērš īpaša nozīme. Par augsta riska faktoru tiek uzskatīti apstākļi, kad pieaugušais iesaista bērnu seksuālā kontaktā vai seksuāli izmanto bērnu. Vidēji augsti riski ir apstiprināmi, kad Pieaugušais veic seksuālus mēģinājumus vai iesaista bērnu fiziski un emocionāli apšaubāmā uzvedībā, bērnam novēro vecumam neatbilstošu seksuālo uzvedību. Par zema līmeņa riskiem ir uzskatāmi apstākļi kad vecāki (citas personas) lieto seksuālas divdomīgas (ierosinošas) piezīmes vai flirtē ar bērniem bez tiešiem mēģinājumiem vai fiziskiem kontaktiem. Darba autores ieskatā gan vidējā, gan zemā līmeņa aprakstītie faktori būtu jāatzīst par augsta riska faktoriem, jo jāņem vērā, ka Krimināllikuma 162.panta pirmā daļa, kas attiecināma uz nepilngadīgas personas pavešanu netiklībā, kas atzīstama par seksuāla rakstura darbību bez fiziskas saskares ar cietušā ķermeni.

Par augsta līmeņa faktoru uzskatāma arī bērna ekspluatācija un izmantošana pieaugušie iesaista bērnus bīstamās aktivitātēs, lai gūtu personīgu labumu, kā piemēru, varētu minēt bērnu

iesaistīšana zādzbās. Taču jāņem vērā, ka pastāv situācijas, kad vecāki ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, t.i., gūstot valsts pabalstus un gūtos valsts pabalstus izmanto savām vajadzībām un atstājot bērnus novārtā.

Visbeidzot jāvērtē vardarbība pret bērnu vai bērna pamešana novārtā. Bērna novārtā pamešana ir nopietna vardarbības pret bērnu forma, kas var radīt daudzveidīgas un nopietnas sekas. Vecāku nolaidība izpaužas kā bērna pamatvajadzību neapmierināšana. Tai ir vairākas formas: fiziska, emocionāla nerūpēšanās, kā arī nerūpēšanās par bērna izglītību, medicīnisko aprūpi utt., kas nozīmē, ka bērnam netiek nodrošinātas atbilstošs apģērbs, ēdiens, pajumte, emocionālo vajadzību apmierināšana, bērns nesaņem atbilstošu medicīnisko aprūpi, izglītību, bērns netiek uzraudzīts atbilstoši vecuma.⁹¹

Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 17.panta piekto punktu viens no bāriņtiesas kompetencē ietilpstošajiem pienākumiem ir informē pašvaldības sociālo dienestu vai citu atbildīgo institūciju par ģimenēm, kurās netiek pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana un kurām nepieciešama palīdzība. Savukārt, pamatojoties uz Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 11.pantu sociālā dienesta pienākumos ietilpst veikt sociālo darbu – kas pamatojoties uz šā likuma 1.panta deviņpadsmitajā punktā tiek skaidrota kā profesionāla darbība, lai palīdzētu ģimenēm veicināt vai atjaunot savu spēju sociāli funkcionēt, kā arī radīt šai funkcionēšanai labvēlīgus apstākļus – un sniegt sociālo palīdzību ģimenēm – kas pamatojoties uz šā likuma 1.panta septiņpadsmito punktu tiek skaidrots kā naudas vai mantiskais pabalsts, kura piešķiršana balstās uz materiālo resursu novērtēšanu personām (ģimenēm), kurām trūkst līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai. Ņemot vērā šā likuma 11.panta otro punktu sociālajam dienestam jāsniedz sociālos pakalpojumus vai jāorganizē to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi.

Par sociālā riska ģimeni tiek uzskatīta ģimene ar bērniem, kurā netiek nodrošināta bērna attīstībai labvēlīga vide, tajā skaitā emocionālās vajadzības, kā arī netiek apmierinātas bērna pamatvajadzības un bērnam pastāv risks zaudēt savas bioloģiskās ģimenes aprūpi. Kā galvenie riski, kas apdraud bērna labklājību un attīstību ģimenē ir sociālo un bērna audzināšanas prasmju trūkums vecākiem, bērnu pamešana novārtā, vardarbība, vecāku vai bērnu atkarības problēmas, antisociāla uzvedība, problēmas bērna izglītības un veselības jomā, pastāvīgi stresori vecāka dzīvē (materiālo līdzekļu trūkums, bezdarbs, veselības problēmas, konflikti starp māsaimniecībā dzīvojošajiem pieaugušajiem ģimenes locekļiem utml.).⁹²

⁹¹ Novārtā pamešana. Pieejams: http://www.bernskacietusais.lv/lv/vardarbiba_pret_bernu_teorija/definesana/novarta_pamesana-85/ [aplūkots 2020.gada 16.decembrī]

⁹² Ģimeņu stiprināšanas sociālās rehabilitācijas pakalpojumu koncepcija. Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija. 2013. 4.lpp. Pieejams: https://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/5351/gs_pakalpojumu_koncepts_latvijas_sos_bernu_ciematu_asociacija-1.pdf [aplūkots: 2020.gada 4.decembrī]

4. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU APROBEŽOŠANA UN ATŅEMŠANA

Ģimene ir vispiemērotākā un visatbilstošākā vide bērnam. Ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē⁹³, taču neatkarīgi no bērna labāko interešu principa realizēšanas pastāv situācijas, kad vecākiem dažādu apstākļu dēļ tiek pārtrauktas vai pat atņemtas aizgādības tiesības. Galvenais aizgādības pārtraukšanas un atņemšanas mērķis balstās tikai un vienīgi uz bērna tiesību un interešu aizsardzību.⁹⁴

Pamatojoties uz Latvijas Republikas Civillikuma 203.pantu aizgādības tiesības vienam vecākam vai abiem vecākiem ir pārtraucamas, ja bāriņtiesa atzīst, ka:

- 1) ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu;
- 2) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ);
- 3) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību;
- 4) vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais;
- 5) konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

Bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu un informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.

Ja vecāks šajā termiņā nenovērs bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.⁹⁵

Vairums situāciju, kurās tiek lemts par aizgādības tiesību pārtraukšanu sākas ar bāriņtiesu. Kā viens no apstākļiem, kad bāriņtiesa iejaucas ģimenes dzīvē ir pamatojoties uz saņemto informāciju no citām iestādēm, kā piemēram, policija, izglītības iestāde, sociālais dienests utt. No saņemtā informācijas izriet bāriņtiesas pienākums izvērtēt esošos apstākļus, veikt savas kompetences ietvaros nepieciešamās darbības un/vai nepieciešamības gadījumā ierosināt administratīvo lietu. Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 57.panta tiek ierosināta administratīvā lieta uz iestādes iniciatīvas. Piemēram, sociālais dienests bāriņtiesai adresētā vēstulē norāda informāciju par situāciju kādā

⁹³ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [28.10.2020. red.], 26.panta pirmā daļa

⁹⁴ Dekrets I. Atsevišķas aizgādības nodibināšana un aizgādības tiesību atņemšana. // Jurista Vārds Nr.4 (1051) 2018.gada 6.novembris

⁹⁵ Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana, pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana un prasības celšana tiesā par bērna aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem. Pieejams: <https://www.riga.lv/lv/pakalpojumi/berna-aizgadibas-tiesibu-partrauksana-partraukto-aizgadibas-tiesibu-atjaunosana-un-prasibas-celsana-tiesa-par-berna-aizgadibas-tiesibu-atnemsanu-vecakiem> [aplūkots 2020.gada 6.novembrī]

konkrētā ģimenē, kurā tika konstatēti augsti riski bērna attīstībai, kas pamatoti ar vecāku bezatbildīgo attieksmi pret bērna aprūpi un audzināšanu un motivācijas trūkumu novērst pastāvošās problēmas, kā arī norādot, ka vecākiem trūkst izpratnes par bērnu vajadzībām, interesēm un psiholoģisko, tai skaitā emocionālo labsajūtu, kas rada nopietnus riskus bērna veselībai, dzīvībai un sociālajai attīstībai.

Kā otrs pamats administratīvās lietas ierosināšanai ir pamatojoties uz Administratīvā likuma 55.panta pirmās daļas un 56.pantu, kas ietver fiziskas personas iesniegumu. Kā piemēru varētu minēt, mātes iesniegums, kurā māte lūdz bāriņtiesai pārtraukt tēvam aizgādības tiesības pār bērnu, jo tēvs neiesaistās bērna aprūpē un neizrāda savu ieinteresētību par bērna attīstību.

Jāņem vērā, ka ne tikai bāriņtiesas kompetencē ir pieņemt lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes, bet pamatojoties uz likuma "Par policiju" 12.¹pantu šādas tiesības ir arī policijai. Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta pirmo daļu bērnu no ģimenes var šķirt, ja ir (1) konstatēti bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ, (2) bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas, (3) bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu. Neskaitot situāciju, kad bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu, bērns ir šķirams no ģimenes tikai, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē.⁹⁶ Gadījumos, ja policija pieņem lēmums pār bērna šķiršanu no ģimenes un lēmumu par bērna nogādāšanu drošos apstākļos, pamatojoties un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.panta 4.³daļu policijas pienākumā ietilpst pienākums nākamajā darba dienā informēt bāriņtiesu, kura ir kompetenta lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Bāriņtiesa, saņemot šo informāciju, ne vēlāk kā nākamajā darbdienā lemj par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, tas ir vienpersoniska lēmuma pieņemšanu.

Pastāvot ārkārtas situācijas, kad bāriņtiesas amatpersonas pienākumos ietilpst nekavējoties reaģēt un pieņemt vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 23.pantu, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par:

- 1) bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem;
- 2) bērna izņemšanu no aizbildņa ģimenes un aizbildņa atstādināšanu no pienākumu pildīšanas;
- 3) bērna izņemšanu no audžuģimenes;
- 4) pirmsadopcijas aprūpes pārtraukšanu.

⁹⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [28.10.2020. red.], 27.panta otrā daļa

Vienpersonisku lēmumu pieņem mutvārdos un 24 stundu laikā noformē rakstveidā, kā arī par to paziņo bērna vecākiem, aizbildnim, adoptētājam vai audžuģimenei un bērnu nogādā drošos apstākļos, kā piemēram, ievieto audžuģimenē, krīzes centrā, nogādā bērnu uz slimnīcu utt. Kā arī bāriņtiesai jāinformē sociālais dienests par bērna nogādāšanu drošos apstākļos, lai tā varētu savas kompetences ietvaros veikt nepieciešamās darbības ar bērna vecākiem.

Atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23.panta 2.¹daļai bāriņtiesa pirms vienpersoniska lēmuma pieņemšanas par bērna šķiršanu no ģimenes primāri izvērtē iespējas novērst dzīvības un veselības apdraudējumu bērnam, paliekot ģimenē, un, ja to nav iespējams novērst ar līdzekļiem (pagaidu aizsardzība pret vardarbību, bērna nodošana citas personas, ar kuru bērnam ir emocionāla saikne, īslaicīgā aprūpē drošos apstākļos u.tml.), kuri mazāk ierobežo bērna tiesības uzaugt ģimenē, tā lemj par bērna šķiršanu no ģimenes.

Pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 24.panta pirmo daļu bāriņtiesa ne vēlāk kā 15 dienu laikā pēc vienpersoniska lēmuma pieņemšanas sasauc sēdi, lai lemtu par:

- 1) pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu bērna vecākiem;
- 2) bērna atgriešanos aizbildņa ģimenē vai aizbildņa atcelšanu, vai atlaišanu no pienākumu pildīšanas;
- 3) bērna atgriešanos audžuģimenē vai uzturēšanās izbeigšanu tajā;
- 4) bērna obligāto ārstēšanu vai sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanu;
- 5) bērna atgriešanos adoptētāja aprūpē vai pirmsadopcijas aprūpes izbeigšanu bērnam.

Tātad bāriņtiesas amatpersonas vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem tiesīgas pieņemt gadījumos, ja bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa pilnvērtīgu attīstību.

No minētajām tiesību normām un tiesu prakses secināms, ka bāriņtiesas amatpersonas vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem tiesīgas pieņemt gadījumos, kad vienlaicīgi pastāv divi priekšnoteikumi:

- 1) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, vai bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, apstākļi un/vai apdraudējums ir būtisks un prasa nekavējošu rīcību;
- 2) veselībai vai dzīvībai bīstamus apstākļus vai veselības vai dzīvības apdraudējumu nav iespējams novērst bērnam paliekot ģimenē.⁹⁷

No minētajām normām secināms, ka vienpersonisks bāriņtiesas amatpersonas lēmums ir vērst uz to, lai nekavējoties novērstu bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vai apdraudējumu bērna pilnvērtīgai attīstībai. Tas ir pagaidu risinājums, jo nākamo 15 dienu laikā

⁹⁷ Rīgas bāriņtiesas locekļa 2019.gada 5.septembra vienpersonisks lēmums Nr.1-6.1./74, Nav pieejams

bāriņtiesai ir pienākums objektīvi un pilnīgi noskaidrot apstākļus par turpmāku vecāku iespēju īstenot bērna aprūpi. Tātad šā pagaidu lēmuma mērķis ir noregulēt situāciju tikai līdz lēmuma pieņemšanai par aprūpes tiesībām.⁹⁸

Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 21.decembra spriedumā lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018 tiesa norāda, ka bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniskais lēmums un bāriņtiesas koleģiālais lēmums ir divi patstāvīgi administratīvie akti. Vienpersoniskais lēmums zaudē spēku līdz ar koleģiālā lēmuma pieņemšanu. Koleģiālais lēmums neietver vienpersonisko lēmumu, proti, šie lēmumi nav vērtējami kopā.

Bāriņtiesa koleģiālā lēmuma pieņemšanā vērtē ne tikai to, vai ir zuduši iemesli aizgādības tiesību pārtraukšanai, bet arī aktuālo situāciju bērna tiesību ievērošanā. Koleģiālajā lēmumā nav liegts konstatēt papildu apstākļus, kāpēc nav atjaunojamas aizgādības tiesības. Attiecīgi arī koleģiālais lēmums var saturēt papildu pamatojumu aizgādības tiesību neatjaunošanai, jo, kamēr pastāv faktiskie apstākļi, kas ir pretēji bērna tiesībām un interesēm, aizgādības tiesību atjaunošanai nav pamata.⁹⁹

Taču jānorāda, ka Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas pirmais punkts un Civillikuma 203.panta pirmais punkts paredz, ka pastāv situācijas, kad vecākam vai vecākiem pastāv faktiskie šķēršļi, kas liedz iespēju aprūpēt bērnu, kā piemēram, vecāka atrašanās apcietinājumā vai ieslodzījuma vietā, tāpat par faktisku šķērslī bērna aprūpei var tikt uzskatītas situācijas, kurās vecākiem bērna aprūpi liedz veikt viņu veselības stāvoklis, ar nosacījumu, ka vecāks pats nav lūdzis nodrošināt bērnam ārpusģimenes aprūpi sava veselības stāvokļa dēļ.

Pamatojoties uz 22.panta (1¹) daļu bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzišana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.¹⁰⁰ Jāuzsver, ka vecākam, tas ir mātei pamatojoties uz Latvijas Soduzpildes kodeksa 77.panta piekto daļu mātei ir tiesības bāriņtiesai atļaut bērnam, līdz četrus gadus vecumam, uzturēties ieslodzījuma vietā kopā ar māti.

Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas otrais punkts un Civillikuma 203.panta otrais punkts nosaka, ka aizgādības tiesības vecākiem pārtraucamas, ja bērns atrodas veselībai vai dzīvībai

⁹⁸ Augstākās tiesas 2010.gada 18.februāra spriedums lietā Nr.SKA-129/2010, Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/16864.pdf> [aplūkots 2020.gada 13.novembrī]

⁹⁹ Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 21.decembra spriedumā lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5707> [aplūkots 2020.gada 13.novembrī]

¹⁰⁰ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 45.lpp [aplūkots: 2020.gada 13.novembrī]

bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ), tas jāsaprot, ka bērnam nav nodrošināts uzturs (ēdināšana), netiek nodrošināti laikapstākļiem atbilstošs apģērbs, bērnam ir sasniedzami bīstami priekšmeti un/vai objekti vai pastāv apdraudējums no kādas trešās personas vai no pašiem vecākiem, bērns ir atstāts bez uzraudzības līdz septiņu gadu vecumam vai atstāts bez nepieciešamās medicīniskās palīdzības utt. Īsāk sakot, ir konstatēta vecāku nolaidība attiecībā pret bērna aprūpi un uzraudzības pienākumu nepildīšana. Kā piemēram, dzīves vietas apsekošanas laikā ir konstatēts pārtikas trūkums, dzīves vieta ir nekārtīgi un bērnam ir viegla piekļuve elektrības vadiem u.c. bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi.¹⁰¹

Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas trešais punkts un Civillikuma 203.panta trešais punkts nosaka, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību, tas ir izmanto bērnu sava labuma gūšanai, pakļauj bērnus amorālai rīcībai, kā rezultātā netiek nodrošināta pilnvērtīga bērna aprūpe un uzraudzība. Kā piemēru, varētu minēt bērnam realizējot vecāku uzliktos pienākumus, bērns zog vai bērns uz ielas diedelē garāmgājējiem naudu.¹⁰²

Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas ceturtais punkts un Civillikuma 203.panta ceturtais punkts nosaka situācijas, kad vecāks ir devis piekrišanu bērna adopcijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais. Viena no situācijām ir, kad vecāks pats pēc savas brīvas gribas ir atteicies no bērna aprūpes un audzināšanas, taču jāņem vērā, ka vecāka piekrišana bērna nodošanai adopcijā, pats par sevi aizgādības tiesības neierobežo. Iesniedzot bāriņtiesā piekrišanu bērna adopcijai bāriņtiesai ir pienākums lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu, kas it ne maz nav ātrs process.¹⁰³

Visbeidzot pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas piektais punkts un Civillikuma 203.panta piekto punkts nosaka, ka jālemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem, ja ir konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 9.¹ punktā definēts, ka vardarbība ir visu veidu fiziska vai emocionāla cietsirdība, seksuāla vardarbība, nolaidība vai cita veida izturēšanās, kas apdraud vai var apdraudēt bērna veselību, dzīvību, attīstību vai pašcieņu. Savukārt minētā likuma 9.panta otrā daļa nosaka, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu. Bāriņtiesai saņemot ziņas par iespējamo vardarbību pret bērnu ir jāveic visas savas kompetences ietvaros nepieciešamās darbības bērna labākajās interesēs un jālemj par iespējamo aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem.¹⁰⁴

¹⁰¹ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 45.-46.lpp [aplūkots: 2020.gada 6.novembrrī]

¹⁰² Turpat, 46.-47.lpp

¹⁰³ Turpat, 47.lpp

¹⁰⁴ Turpat, 48-50.lpp

Darba autore konstatējusi, ka likumdevējs vienu tiesību normu ir iekļāvis divos likumos, t.i. Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmā daļa un Civillikuma 203.pants satur identiskus priekšnoteikumus aizgādības tiesību pārtraukšanai. Darba autores ieskatā Bāriņtiesu likumā varētu norādīt uz Civillikuma normu, lai tiesību normas nedublētos.

“Bāriņtiesas darbības noteikumi” Ministru kabineta 19.12.2006. noteikumi Nr.1037 septītā nodaļa tiek veltīta riska novērtēšana bērna aizgādības tiesību pārtraukšanas un atjaunošanas lietās un aizbildņa atcelšanas lietās. Kā viens no bāriņtiesas lietas būtiskākajiem materiāliem ir riska novērtēšanas anketa, kas veicama, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem un pirms bāriņtiesas lēmuma pieņemšanas attiecīgajā lietā, arī pirms aizgādības tiesību atjaunošanas, izņemot gadījumu, kad tiek pieņemts vienpersonisks lēmums. Bāriņtiesa veicot riska novērtēšanu aizpilda riska novērtējuma anketu pamatojoties uz noteiktiem kritērijiem. Jāmin, ka veicot riska novērtēšana bāriņtiesa ir tiesīga pieaicināt attiecīgus speciālistus un/vai institūcijas pārstāvjus, taču jāņem vērā, ka bāriņtiesa ir tiesīga pieprasīt speciālistu un citu institūciju rīcībā esošo informāciju. Labas prakses piemērs būtu, ja sociālā darba speciālists piedalītos starpinstitucionālā sanāksmē bāriņtiesā, lai kopīgi ar citiem speciālistiem veiktu risku izvērtēšanu un salīdzinātu novērojumus par ģimeni. Starpinstitucionāla tikšanās ļauj bāriņtiesai un sociālajam dienestam gūt vienotu viedokli par riskiem ģimenē, nepieciešamajām sociālā dienesta darbībām ģimenes situācijas uzlabošanā, lai pēc iespējas precīzāk un savlaicīgāk konkrētajai ģimenei sniegtu piemērotākos atbalsta pasākumus. Jāuzsver, ka starpinstitucionālas tikšanās neatceļ bāriņtiesas pienākumu rakstveidā informēt sociālo dienestu par ģimenē konstatētajiem riskiem, lai sociālais dienests savas kompetences ietvaros organizētu pasākumus ģimenei, plānotu nepieciešamo resursu piesaisti un pakalpojumu nodrošināšanu, lai konstatētie riski varētu tikt novērsti.¹⁰⁵

Pamatojoties uz Ministru kabineta noteikumu Nr.1037 bāriņtiesas pienākums ir veikt bērna un vecāka raksturojumu aizpildot riska novērtējuma anketu vadoties pēc riska novērtēšanas kritēriju tabulas atzīmējot vai konkrētajā sadaļā ir zems, vidējs vai augsts risku līmenis. Identificējot riska faktorus, nosakot riska līmeni un analizējot ģimenes/vecāku resursus, kā arī, izdarot pamatotus un argumentētus secinājumus par nepieciešamajiem uzlabojumiem ģimenes situācijā. Riska novērtējuma anketā atspoguļotajai informācijai jābūt dokumentāram pamatojumam, ko apliecina iepriekš iegūtās ziņas un kas ir fiksētas sarunu protokolos, dzīves apstākļu pārbaudes aktos, protokolos par saņemto informāciju, pārskatos, kā arī jebkuros citos dokumentos, kas pievienoti konkrētajai bāriņtiesas lietai.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 104.lpp [aplūkots: 2020.gada 13.novembrī]

¹⁰⁶ Turpat, 104.-105.lpp

Bāriņtiesas pienākums ir informēt vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus.¹⁰⁷ Ja vecāks bāriņtiesas noteiktajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.¹⁰⁸

Gadījumos, kad riska novērtēšanā klātienē nepiedalās citi speciālisti, kā arī jebkurā citā gadījumā bāriņtiesai pirms risku novērtēšanas anketas aizpildīšanas iegūstama informācija no valsts un pašvaldības institūcijām un speciālistiem, kas var konkrētajā situācijā sniegt informāciju par attiecīgo ģimeni un iespējamo bērnu aprūpes un audzināšanas problemātiku. Tādējādi bāriņtiesai īstenojamas arī citas Bāriņtiesu likuma 16.pantā noteiktās tiesības, proti, aicinot vecākus (VBTAI ieskatā aizgādības lietās visos gadījumos noskaidrojams arī otra vecāka viedoklis) uz pārrunām, veicot bērna dzīves apstākļu pārbaudi, noskaidrojot bērna viedokli, u.c. atkarībā no konkrētās situācijas. Proti, pamatojoties uz Bāriņtiesu likuma 16.pantu bāriņtiesai ir tiesības pieprasīt informāciju par ģimeni no valsts un pašvaldības iestādēm. Bāriņtiesai ir tiesības uzaicināt personas uz pārrunām un pieprasīt no tām paskaidrojumus par bērna vai aizgādībā esošās personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību, tai skaitā arī noskaidrot bērnu viedokli bez citu personu klātbūtnes. Kā arī veikt iedzīvotāju aptauju, lai lemtu par jautājumiem, kas saistīti ar bērna aizgādību un aizbildnību.

Bāriņtiesu likuma 16.panta piektā daļa paredz, ka bāriņtiesām ir tiesības iesniegt tiesā prasības pieteikumus un pieteikumus bērna vai aizgādībā esošās personas interesēs, izņemot pieteikumus par rīcībspējas ierobežošanu un pārskatīšanu un pagaidu aizgādības nodibināšanu, kā arī prasības pieteikumus par paternitātes pieņēmuma apstrīdēšanu.

Jāņem vērā, ka kā galējo līdzekli, kas ir aizgādības tiesību atņemšana var izmantot bāriņtiesa, bet to arī var izmantot kāds viens no vecākiem iesniedzot prasības pieteikumu par aizgādības tiesību atņemšanu otram vecākam. Līdz ar to nodibinot atsevišķu aizgādību vienam vecākam. Tiesības vērsties tiesā par atsevišķas aizgādības nodibināšanu vienam vecākam regulē Civillikuma 178.panta ceturtnā daļa, bet jāņem vērā, ka vecākiem pastāv tiesības savstarpēji vienoties par atsevišķas aizgādības nodibināšanu. Kā jau iepriekš minēts nodibinot atsevišķu aizgādību nozīmē vienam vecākam uzņemt visas tiesības un pienākumus, kas izriet no bērna aizgādības tiesību īstenošanas. Savukārt pamatojoties uz Civillikuma 200.panta otrās daļas pirmajā teikumā noteikts, ka atņemot aizgādības tiesības vienam vecākam, tiesa nodod bērnu otra vecāka atsevišķā aizgādībā.¹⁰⁹ Līdzīgi kā

¹⁰⁷ Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. 55.lpp [aplūkots: 2020.gada 6.novembrrī]

¹⁰⁸ Turpat

¹⁰⁹ Deksnis I. Atsevišķas aizgādības nodibināšana un aizgādības tiesību atņemšana. // Jurista Vārds Nr.4 (1051) 2018.gada 6.novembris

bāriņtiesas loceklim pieņemot vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu vienam vai abiem vecākiem, šie priekšnoteikumi ir attiecināmi arī uz atsevišķas aizgādības nodibināšanu vai aizgādības tiesību atņemšanu. Tātad pamatojoties uz Civillikuma 200.panta pirmajā daļā norādīts, ka vecākam var atņemt aizgādības tiesības, ja vecāka vainas dēļ ir apdraudēta bērna veselība vai dzīvība un pamatojoties uz faktu, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības un nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību, un tas var apdraudēt bērna fizisko, garīgo un tikumisko attīstību. No šī regulējuma secināms, ka atņemt vecākam aizgādības tiesības var tikai izpildoties šiem diviem priekšnoteikumiem.¹¹⁰

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 244.¹pantu lietas, kas izriet no aizgādības tiesībām tiek izskatītas vispārējā kārtībā ievērojot likumā noteiktos izņēmumus.

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 244.²panta pirmo daļu prasības kas izriet no aizgādības tiesībām tiesā ir tiesības celt bērna vecāki, aizbildņi, bāriņtiesa vai prokurors.

Balstoties uz Civilprocesa likuma 244.³panta primāri lietas tiesā tiek celtas pēc bērna deklarētās dzīves vietas, taču ja bērnam nav deklarētās dzīves vietas, tad par bērna dzīvesvietu ir uzskatāma vecāku dzīves vieta.

Civilprocesa likuma 244.⁴pants nosaka, ka lietas tiek izskatītas ar procesa dalībnieku klātbūtni. Jāņem vērā, ka prasība, kuru ir cēlusi bāriņtiesa par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem var tikt izskatīta arī bez vecāku dalības tajā, ja pirms tam tiesa likumā noteiktajā kārtībā ir uzaicinājusi vecākus, bet vecāki bez attaisnojoša iemesla nav ieradusies uz tiesas sēdi noteiktajā datumā un laikā. Gadījumos, ja kāds no procesa dalībniekiem dzīvo tālu vai pastāv citi attaisnojoši neierašanās iemesli, tad tiesa par pietiekamu pierādījumu ir tiesīga uzskatīt procesa dalībnieka rakstveida paskaidrojumu vai vecāka pārstāvja piedalīšanos. Taču pastāv arī gadījumi, kad kāds no procesa dalībniekiem nedzīvo Latvijas Republikā vai nav zināma dzīvesvieta, tad tiesai ir tiesības lietu izskatīt bez procesa dalībniekiem, ja puse ir likuma paredzētajā kārtībā pieaicināta uz tiesas sēdi.

Ņemot vērā Civilprocesa likuma 244.⁹pantu tiesai ir tiesības pieprasīt nepieciešamos pierādījumus pēc savas iniciatīvas vai procesa dalībnieku iniciatīvas bāriņtiesai. Ņemot vērā tiesas pieprasījumu bāriņtiesai ir pienākums tiesai sniegt atzinumu lai, tiesa līdz sprieduma taisīšanai varētu pieņemt pagaidu lēmumu par bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību un aizliegumu izvest bērnu no valsts, kas pamatojoties uz Civilprocesa likuma 244.¹⁰ panta ceturto daļu un Bāriņtiesu likuma 50.¹pantu ietver pierādījumus par:

- 1) personas dzīves apstākļiem;
- 2) bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi;

¹¹⁰ Deksnis I. Atsevišķas aizgādības nodibināšana un aizgādības tiesību atņemšana. // Jurista Vārds Nr.4 (1051) 2018.gada 6.novembris

- 3) bērna saskarsmi ar vecākiem un citām personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā;
- 4) bērna veselības aprūpi un izglītību;
- 5) personas sadarbību ar sociālo dienestu;
- 6) personām, kas dzīvo vai ir zināms, ka dzīvos ar bērnu vienā mājsaimniecībā;
- 7) personas vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku.

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 244.⁹ panta piekto daļu izskatot lietas tiesa papildus citiem apstākļiem ņem vērā visus gadījumus, kad tā persona, kas vēlas izlietot aizgādības tiesības, lietojusi vardarbību pret bērnu vai bērna vecāku. Izskatot lietas tiesa papildus citiem apstākļiem ņem vērā tās noteiktās saskarsmes tiesību izmantošanas kārtības pārkāpumus.

Pēc puses lūguma tiesa vai tiesnesis pamatojoties uz Civilprocesa likuma 244.¹⁰ panta pirmo daļu ir tiesīgs pieņemt lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai tiek noteikta bērna dzīvesvieta, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļus bērnam, aizliegumu bērna izvešanai no valsts. Civilprocesa likuma 244.¹⁰ panta piektā daļa nosaka, ka lemjot par pagaidu noregulējumu tiesa par tiesas sēdi paziņo pusēm un uz tiesas sēdi uzaicina bāriņtiesas pārstāvi, ja tiesa uzskata par nepieciešamu precizēt bāriņtiesas sniegtās ziņas, tā noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi. Otrās puses neierašanās nav šķērslis jautājuma izskatīšanai. Civilprocesa likuma 244.¹⁰ panta septītā daļa uzliek tiesai un tiesnesim lietu par pagaidu noregulējumu izskatīt mēneša laikā no lūguma saņemšanas dienas. Tiesas pieņemtais lēmums par pagaidu noregulējumu ir izpildāms nekavējoties un tas zaudē spēku, kad attiecīgajā prasījumā tiesa pieņem citu lēmumu vai spriedumu.

Civilprocesa 244.¹⁴ pants nosaka, ka pēc tam, kad spriedums par aizgādības tiesību atņemšanu ir stājies likumīgā spēkā vecākiem ir tiesības iesniegt tiesā jaunu iesniegumu par aizgādības tiesību atjaunošanu, ja ir mainījušies iepriekšējās lietas apstākļi uz kuru pamata tika atņemtas aizgādības tiesības.

Bāriņtiesas prasības pieteikumā par aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem, bāriņtiesa norāda lietā esošos apstākļus un pielikumā pievieno pierādījumus. Kā piemēram, 2020.gada 24.marta prasības pieteikumā bāriņtiesa ir norādījusi, ka vecāki ilgstoši nav novērsuši bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un līdz pat prasības pieteikuma iesniegšanai tiesā joprojām nerūpējas par bērnu un nenodrošina bērna uzraudzību, neinteresējas par bērna attīstību un veselību. Kā arī bāriņtiesa norāda, ka vecāki neizmanto pašvaldības resursus, lai būtu pamats atjaunot bērna pārtrauktās aizgādības tiesības. Arī pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iesaistījušies bērna aprūpē un uzraudzībā, neveica nekādas darbības, lai atjaunotu aizgādības tiesības. Bāriņtiesa norāda, ka vecāki nav izvērtējuši un neizprot bērna vajadzības un vecāka lomu bērna aizgādības tiesību īstenošanā un nav ieinteresēti īstenot bērna aizgādību. Kā arī bāriņtiesa norāda, ka viens no vecākiem nav izmantojis

savas tiesības veidot emocionālu saikni ar bērnu, un nav sniedzis bērnam nedz morālu, nedz materiālu atbalstu.¹¹¹

Šajā lietā bāriņtiesa pauž viedokli, ka vecāki nespēj audzināt bērnu tā, lai bērns pilnvērtīgi attīstītos un turpmāk būtu gatavs patstāvīgai dzīvei sabiedrībā. Vecāku rīcība vērtējama negatīvi un neatbilstoša bērna audzināšanas mērķim. Vecāki bērnam rada nepareizu priekšstatu par vecāku un bērnu savstarpējam attiecībām un vecāka lomu un pienākumiem ģimenē. Pamatojoties uz esošajiem apstākļiem bāriņtiesa uzskata, ka bērna interesēs nav turpmāk atrasties vecāku aizgādībā.

Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 14.oktobra spriedumā Nr.68244020 tiesa uzklaušīja procesa dalībnieku viedokļus un no tā izriet, ka viens vecāks prasību uztur un otrs vecāks uz tiesas sēdi nebija ieradies. Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 97.pantu tiesa novērtē pierādījumus pēc savas iekšējās pārliecības, kas pamatota ar tiesas sēdē vispusīgi, pilnīgi un objektīvi pārbaudītiem pierādījumiem, vadoties no tiesiskām atziņām, kas balstīta uz loģikas likumiem, zinātnes atziņām un dzīvē gūtiem novērojumiem. Pamatojoties uz lietā esošajiem pierādījumiem tiesa konstatē, ka bērns ir palicis bez vecāku gādības, jo bērna vecākiem ir pārtrauktas aizgādības tiesības, līdz ar to bērnam ir nodibināta aizbildnība. Tiesa atzīst, ka lietā guvis apstiprinājumu fakts, ka vecāki nepilda likumā noteikto pienākumu attiecībā pret savu bērnu, jo nenodrošina to aprūpi un uzraudzību. Kā arī tiesa atzīst par pierādītu faktu, ka vecāki nenodrošina bērnam mājokli un nenodrošina bērnam ikdienā nepieciešamo ēdināšanu, apģērbu un citas bērna pilnvērtīgai attīstībai nepieciešamās lietas, bet par bērna aprūpi un uzraudzību rūpējas bērna aizbildne. Ņemot vērā, ka nav konstatēti no vecākiem neatkarīgi apstākļi, kas liegtu viņiem pilnvērtīgi īstenot bērna aizgādību, taču no lietas materiāliem nepārprotami redzams, ka vecāki ilgstoši nav spējuši nodrošināt bērnam drošus, bērna interesēm un labklājības kritērijiem atbilstošus apstākļus, kas neapšaubāmi liecina par vecāku nespēju un nevēlēšanos nodrošināt bērna labklājības interešu aizsargāšanu, kas ir prioritāras tiesības līdztekus bērna tiesībām. Pamatojoties uz lietas materiāliem un pastāvošajiem apstākļiem tiesa atzīst, ka aizgādības tiesību atņemšana atbilst bērna vislabākajām interesēm, kuras sava svarīguma dēļ prevalē pār vecāku tiesībām.

Augstākā tiesa atzīst, ka, lemjot par pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošanu, noteikti ņemams vērā bērna viedoklis atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Ja bērns ir nobrieduša pusaudža vecumā, viņa viedoklim jābūt noteicošajam. Ja tiesa izlemj pretēji bērna viedoklim, tiesai tas īpaši ir jāmotivē.¹¹²

¹¹¹ Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.C68244020, Nav pieejams

¹¹² Augstākās tiesas 2008.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-457/2008 12.punktu. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/11379.pdf> [aplūkots 2020.gada 14.novembrī]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Civillikuma 177.panta ceturtajā daļā nostiprināts, ka bērna aprūpe nozīmē viņa uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, bērna kopšanu un viņa izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšana, pēc iespējas ievērojot viņa individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).
2. Bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo vidi.
3. Vecākiem vai personai, kuras aprūpē vai uzraudzībā bērns nodots, ir pienākums neatstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušā vai vismaz 13 gadus vecas personas klātbūtnes. Katra vecāka pienākumos ietilps individuāli izvērtēt bērna spējas, vai sasniedzot septiņu gadu vecumu bērna atrašanās bez uzraudzības neradīs draudus bērnam.
4. Bērna interešu principa mērķa skaidrojumu, kas ir nodrošināt konvencijā atzīto tiesību pilnīgu un efektīvu īstenošanu un holistisku (Komiteja vēlas, lai valstis interpretētu attīstību kā “holistisku jēdzienu, kas aptver bērna fizisko, prāta, garīgo, morālo, psiholoģisko un sociālo attīstību”) bērna attīstību. Komiteja jau ir norādījusi, ka “pieaugušo spriedumi par bērna interesēm nevar būt svarīgāki par pienākumu ievērot konvencijā noteiktās bērnu tiesības”.
5. Valstīm jārada vide, kurā tiek respektēta cilvēka cieņa un nodrošināta katra bērna holistiskā attīstība. Izvērtējot un nosakot to, kas ir bērnu interesēs, valstij jānodrošina viņu tiesību uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību pilnīga ievērošana
6. Valsts uzdevums nav pārņemt ģimenes funkcijas, bet gan veicināt to rašanos, noturīgumu un labklājību, kā arī sniegt atbalstu esošajām un topošajām ģimenēm sarežģītos brīžos. Tas nozīmē, ka ģimenei jābūt spējīgai pašai vai nepieciešamības gadījumā ar valsts un pašvaldības atbalstu funkcionēt un nodrošināt sava bērnu interešu aizsardzību, pasargāt no apdraudējuma, audzināt un izglīt, orientēt uz vērtībām un bāriņtiesai jābūt iesaistītai ģimenes situācijā vienīgi galējās nepieciešamības gadījumos, kad visi bērnu tiesību aizsardzības resursi ģimenē ir izsmelti vai nav iespējami.
7. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas preambulā noteikts, ka katra bērna pamata tiesības un intereses uz pilnīgu un harmonisku personības attīstību ģimeniskā vidē, laimes, mīlestības un izpratnes atmosfērā, īpašu aizsardzību un atbalstu no visas sabiedrības kā arī saņemt īpašu aizsardzību, būt sagatavotam patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, jo īpaši no visiem bērnu tiesību aizsardzības subjektiem.
8. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 48.panta otrās daļas izriet vecāku pienākums bērnam radīt negatīvu attieksme pret smēķēšanu, bezdūmu tabakas izstrādājumu, alkoholisko un enerģijas

dzērienu lietošanu. Noteiktās normas mērķis ir mazināt sociāli nelabvēlīgu ģimeņu veidošanos turpmākajās ģimenēs.

9. Bērna viedokļa uzklauššana nenozīmē, ka lieta izspriežama atbilstoši tam. Bērna viedoklis var nebūt izšķirošs, lemjot par aizgādības tiesību pārtraukšanu.
10. Aizgādības tiesības vecākiem pārtraucamas, ja bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāka apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ), tas jāsaprot, ka bērnam nav nodrošināts uzturs (ēdināšana), netiek nodrošināti laikapstākļiem atbilstošs apģērbs, bērnam ir sasniedzami bīstami priekšmeti un/vai objekti vai pastāv apdraudējums no kādas trešās personas vai no pašiem vecākiem, bērns ir atstāts bez uzraudzības līdz septiņu gadu vecumam vai atstāts bez nepieciešamās medicīniskās palīdzības utt. Īsāk sakot, ir konstatēta vecāku nolaidība attiecībā pret bērna aprūpi un uzraudzības pienākumu nepildīšana.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas

1. Bowlby, J. (1988). A secure base: Parent-child attachment and healthy human development. New York: Basic Books
2. Dupate K., Reine I., Satversmes komentāri VIII nodaļa cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
3. Jarinovska K., Satversmes komentāri VIII nodaļa cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
4. Lomanova F. Tavas tiesības un pienākumi II daļa. Rīga: Izglītības soļi, 2002.
5. Rokasgrāmata bāriņtiesām. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. 2019. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/RokagrBT_02092019.pdf

Latvijas normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019. red.]
2. Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937. [06.12.2019. red.]
3. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [03.11.2020. red.]
4. Administratīvā procesa likums: LV likums. Pieņemts 25.10.2001. [01.03.2017. red.]
5. Civiltāvokļa aktu reģistrācijas likums: LV likums. Pieņemts 29.11.2012. [01.06.2018. red.]
6. Bāriņtiesu likums: LV likums. Pieņemts 22.06.2006. [01.01.2020. red.]
7. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma: LV likums. Pieņemts 31.10.2002. [01.07.2020. red.]
8. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LV likums. Pieņemts 19.06.1998. [28.10.2020. red.]
9. Apcietinājumā turēšanas kārtības likums: LV likums. Pieņemts 22.06.2006. [01.07.2020. red.]
10. Mediācijas likums: LV likums. Pieņemts 22.05.2014. [01.01.2020. red.]
11. Izglītības likums: LV likums. Pieņemts 29.10.1998. [20.11.2020. red.]
12. Latvijas Sodų izpildes kodekss: LV likums. Pieņemts 23.12.1970. [21.09.2020. red.]
13. Par policiju. LV likums. Pieņemts 04.06.1991. [10.04.2020. red.]
14. Noteikumi par minimālo uzturēšanas izdevumu bērnam: Ministru kabineta 2013.gada 15.janvāra noteikumi Nr.37. [15.01.2013. red.]
15. Bāriņtiesas darbības noteikumi: Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumi Nr.1037. [25.09.2020. red.]

Eiropas Savienības un starptautiskie normatīvie akti

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra “Konvencija par bērna tiesībām”. Parakstīts Ņujorkā 20.11.1989. [02.09.1990. red.]
2. Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijas. Parakstīts Parīzē 10.12.1948. [10.12.1948. red.]
3. Eiropas Savienības pamattiesību harta [07.06.2016. red.]
4. 2013.gada ANO Bērnu tiesību komitejas vispārējais komentārs Nr.14 par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvēruma būtu viņu intereses (3.panta 1.punkts) Pieejams: http://adm.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/akti/lv_general_comment14.pdf

Latvijas tiesu prakse

1. Augstākās tiesas 2008.gada 23.septembra sprieduma lietā Nr.SKA-457/2008 12.punktu. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/11379.pdf>
2. Augstākās tiesas 2010.gada 18.februāra spriedums lietā Nr.SKA-129/2010, Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/16864.pdf>
3. Latvijas Republikas Augstākā tiesa Senāta Civillietu departaments. Par tiesu praksi strīdu izskatīšanā par aizgādības (kopīgas, atsevišķas, ikdienas) un saskarsmes tiesībām un uzturlīdzekļiem bērnam, 2012 Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas>
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2012.gada 28.septembra spriedumā lietā Nr.SKC-1068. Pieejams <http://at.gov.lv/downloadlawfile/5142>
5. Administratīvā rajona tiesas 2013.gada 5.marta spriedums lietā Nr.A420597412, pieejams: https://www.tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/Admin.raj.tiesas%20spriedumi/2013/Marts/05.03.2013/AL_0503_raj_A-02672-13_36.pdf
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2013.gada 20.jūnija spriedumā Nr. A420420412 (SKA-359/2013). Pieejams: https://tiesas.lv/Media/Default/Admin.tiesu%20spriedumi/AT%20Sen%C4%81ta%20admin.tiesas%20spriedumi/2013/J%C5%ABnijs/20.06.2013/AL_2006_AT_SKA-0359-2013.pdf
7. Rīgas bāriņtiesas 2018.gada 2.maija lēmumā Nr.1-6/915. Nav pieejams
8. Latvijas Republikas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 21.decembra spriedumā lietā Nr. A420294117, SKA-1598/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5707>
9. Rīgas bāriņtiesas locekļa 2019.gada 5.septembra vienpersonisks lēmums Nr.1-6.1./74. Nav pieejams

10. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2019.gada 29.novembra spriedums lietā Nr. C68423319.
Nav pieejams
11. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 30.septembra spriedums Civillietā
Nr.C68506019. Nav pieejams
12. Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas 2020.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.C68244020,
Nav pieejams
13. Administratīvā rajona tiesa Rīgas tiesu nams 2020.gada 16.novembra spriedums lietā
Nr.A420146020, Nav pieejams

Periodika

1. Bāriņtiesu viedoklis. Vai vienmēr prioritāras ir bērna labākās intereses? // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs
2. Deksnē I. Atsevišķas aizgādības nodibināšana un aizgādības tiesību atņemšana. // Jurista Vārds Nr.4 (1051) 2018.gada 6.novembris
3. Ceļmale L. Bērna labāko interešu princips un tā piemērošana praksē. // Jurista Vārds Nr.24 (978) 2017.gada 6.jūnijs
4. Kronberga I. Bērna labāko interešu principa realizācija praksē // Jurista Vārds Nr.01 (1111), 2020.gada 7.janvāris

Avoti internetā

1. Aizgādība – vecāku kopīgās un atsevišķās rūpes par bērnu. Pieejams:
https://lvportals.lv/skaidrojumi/258262-aizgadiba-vecaku-kopigas-un-atseviskas-rupes-par-bernu-2013#_ftn1
2. Aktuālā informācija par bērnu ārpusģimenes aprūpes iestādēm un krīzes centriem. Pieejams:
http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/ilgstosas_socialas_aprupes_iestades_un_socialas_rehabilitacijas_institucijas_un_krizes centri/?doc=2476&page=http://www.bti.gov.lv/lat/arpusgimenes_aprupe/ilgstosas_socialas_aprupes_iestades_un_socialas_rehabilitacijas_institucijas_un_krizes centri/?doc=2476&page=
3. Bāriņtiesām – par informācijas neizpaušanu par bērnu. Pieejams:
http://bti.gov.lv/lat/barintiesas/noderiga_informacija/?doc=1796
4. Best interests of the child. Available: <https://www.legalaid.wa.gov.au/find-legal-answers/family/making-decisions-about-children/best-interests-child>
5. Bērna aizgādības tiesību pārtraukšana, pārtraukto aizgādības tiesību atjaunošana un prasības celšana tiesā par bērna aizgādības tiesību atņemšanu vecākiem. Pieejams:

<https://www.riga.lv/lv/pakalpojumi/berna-aizgadibas-tiesibu-partrauksana-partraukto-aizgadibas-tiesibu-atjaunosana-un-prasibas-celsana-tiesa-par-berna-aizgadibas-tiesibu-atnemsanu-vecakiem>

6. Bērns ar uzvedības problēmām. Ko darīt? Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/284215-berns-ar-uzvedibas-problemam-ko-darit-2016>

7. Bērnu ārpusģimenes aprūpe – atbildības traukā lieli vienaldzības caurumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/303617-bernu-arpusgimenes-aprupe-atbildibas-trauka-lieli-vienaldzibas-caurumi-2019>

8. Ģimeņu stiprināšanas sociālās rehabilitācijas pakalpojumu koncepcija. Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija. 2013. 4.lpp. Pieejams: https://www.sif.gov.lv/nodevumi/nodevumi/5351/gs_pakalpojumu_koncepts_latvijas_sos_bernu_ciematu_asociacija-1.pdf

9. Kāda ir pašvaldības policijas kompetence. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/285041-kada-ir-pasvaldibas-policijas-kompetence-2017>

10. Ko nozīmē aizgādības un saskarsmes tiesības? Pieejams: <https://www.tm.gov.lv/lv/ko-nozime-aizgadibas-un-saskarsmes-tiesibas>

11. Krīzes centri. Pieejams: <https://ld.riga.lv/lv/socialie-pakalpojumi-102/socialie-pakalpojumi-49/krizes-centri.html>

12. Līdzatkarība. Pieejams: <https://veseligsridzinieks.lv/lidzatkariba/>

13. Mediācija ģimenes strīdos – ilgtermiņa ieguldījums attiecību saglabāšanā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/291529-mediacija-gimenes-stridos-ilgtermina-ieguldijums-attiecibu-saglabasana-2017>

14. Noslēgto un šķirto laulību skaits. Pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/laulibas/galvenie-raditaji/noslegto-un-skirto-laulibu-skaits>

15. Novārtā pamešana. Pieejams: http://www.bernskacietusais.lv/lv/vardarbiba_pret_bernu_teorija/definesana/novarta-pamesana-85/

16. Par uzturlīdzekļu apmēru 2020.gadā. Pieejams: http://www.ugf.gov.lv/lat/aktualitates_/79-par-uzturlidzeklu-apmeru-2020gada

17. Psihoemocionālās palīdzības un atbalsta iespējas ģimenēm krīzes laikā. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/psihomocionalas-palidzibas-un-atbalsta-iespejas-gimenem-krizes-laika.a355124/>

18. Saskarsmes tiesības un pienākumi. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/313235-saskarsmes-tiesibas-un-pienakumi-2020>

19. SOS bērnu ciemata būtība. Pieejams: <https://www.sosbernuciemati.lv/lv/sos-bernu-ciemati>

20. Vardarbība: vai spējam bērnus laikus pasargāt no vardarbīgiem vecākiem? Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/iemarineti-sava-trauma--berniba-no-vardarbibas-cietusie-pec-tam-netiek-gala-ar-dzivi.a378924/>
21. Vardarbība ģimenē – ko der zināt cietušajam (I). Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/315195-vardarbiba-gimene-ko-der-zinat-cietusajam-i-2020>
22. Vecāku aizgādības tiesības. Pieejams: <https://www.cilvektiesibugids.lv/lv/temas/gimene/vecaki/vecaku-aizgadibas-tiesibas/vecaku-aizgadibas-tiesibas>
23. Vecāku un bērnu piesaiste: drošības sajūta ļauj bērnam vispusīgi attīstīties. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/vecaku-un-bernu-piesaiste-drosibas-sajuta-lauj-bernam-vispusigi-attistities.a301163/>
24. Vecumposma attīstības īpatnības bērniem. Pieejams: http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818
25. Viens pats mājās jeb bērnus līdz septiņiem gadiem nedrīkst atstāt bez uzraudzības. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/vecaki-un-berni/viens-pats-majas-jeb-bernus-lidz-septiniem-gadiem-nedrikst-atstat-bez-uzraudzibas.a244836/>
26. Vispārējā izglītība. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/vispareja-izglitiba>

Bakalaura darbs “Bērna tiesības uz drošiem un labvēlīgiem dzīves apstākļiem kā aizgādības tiesību sastāvdaļa” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: _____ Inese Orlova
(*personiskais paraksts*)

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Lekt., Mag. Iur. Kristīne Zīle _____ 2020.gada ____ . _____.
(*personiskais paraksts*)

Recenzents/-e: _____ 2020.gada ____ . _____.
(*personiskais paraksts*)

Darbs iesniegts Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedrā
2020.gada ____ . _____.

Dekānes pilnvarotā persona: _____
(*personiskais paraksts*)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2020. gada ____ . _____, protokola Nr. _____

Komisijas sekretāre/-s: _____
(*personiskais paraksts*)

